

Revija

Br. 10
HR

Listopad 2012.

ruralnog razvoja Europske unije

Publikacija Europske mreže za ruralni razvoj

Ruralno poduzetništvo

European Commission
Agriculture and Rural Development

European Network for
Rural Development

Glavni urednik: Rob Peters, voditelj odjela – Europska mreža i nadzor politike ruralnog razvoja, Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj, Europska komisija.

Urednički odbor: Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj, predsjedavajući Antonis Constantinou, direktor – programi ruralnog razvoja. **Autori i suradnici:** Angelo Strano, Tim Hudson, Mark Redman, Michael Hegarty, Eamon O'hara, Christophe Buffet, Maria Carmela Macri, Michal Marciniak, Marili Parissaki, Paul O'Grady, Justin Toland, Jon Eldridge, Stephen Gardner.

Autorska prava na fotografije: Tim Hudson, imagesource, Zivko Lazarev, Slavko Golić, European Union, Kyriakos Pantziaros, Guoda Burokiené.

Pozivamo vas da se pretplatite na publikacije Europske mreže za ruralni razvoj (EM RR) na:

<http://enrd.ec.europa.eu>

Također možete besplatno naručiti tiskani primjerak u internetskoj knjižari EU-a:

<http://bookshop.europa.eu>

Izvorna publikacija (6 službenih jezika) nalazi se na:

http://enrd.ec.europa.eu/publications-and-media/eu-rural-review/en/eu-rural-review_en.cfm

Sadržaj *Revije ruralnog razvoja EU-a* nije nužno odraz mišljenja institucija Europske unije.

Revija ruralnog razvoja EU-a izlazi na 6 službenih jezika EU-a i dostupna je u elektronskom formatu na internetskoj stranici EM RR-a. Rukopis je završen u studenom 2011. godine. Originalna publikacija izdana je na engleskom jeziku. Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj (DG AGRI) i Europska mreža za ruralni razvoj (ENRD) ne odgovaraju za kvalitetu hrvatskog prijevoda *Revije ruralnog razvoja EU-a*.

Izvornik na engleskom jeziku pod nazivom *EU Rural Review n°10 – Rural Entrepreneurship* objavio je Directorate-General Agriculture and Rural Development ©European Union, 2012

Prijevod *Revije ruralnog razvoja EU-a* na hrvatski jezik:
© UNDP Hrvatska, 2012.
Radnička cesta 41/8. kat
HR-10 000 Zagreb
www.undp.hr

Odgovornost za prijevod *Revije ruralnog razvoja EU-a* leži u cijelosti na UNDP Hrvatska.

Prijevod s engleskoga: Ivona Filipović-Grčić
Lektura: Mirjana Paić-Jurinić
Urednici: Ivana Laginja i Nikola Žunić
DTP: Krešimir Kraljević

Tisak: Tiskara Zelina
Naklada: 300 primjeraka

Za sve dodatne informacije o Europskoj uniji posjetite: <http://europa.eu>.
Tiskano na recikliranom papiru.

Ova publikacija služi isključivo za informiranje i nije pravno obvezujuća.

Predgovor.....	4
Ruralni razvoj u žarištu	
▪ SREĆA PRATI HRABRE: OSLOBAĐANJE POTENCIJALA RURALNOG PODUZETNIŠTVA.....	6
Razvoj ruralnih područja	
▪ SEKTORI RURALNOG PODUZETNIŠTVA U NASTAJANJU.....	10
▪ DRUŠTVENI ASPEKTI RURALNOG PODUZETNIŠTVA U ITALIJI.....	16
▪ POKRETAČI RURALNOG PODUZETNIŠTVA – KAKO PREVLADATI PREPREKE.....	20
Svijet sela	
▪ RURALNO PODUZETNIŠTVO I PRETPRISTUPNE POLITIKE.....	24
Razumijevanje ruralnih područja	
▪ RAZMJENA ZNANJA I ISKUSTAVA STEČENIH PROVEDBOM PROGRAMA RURALNOG RAZVOJA.....	28
Stanovnici sela – europski građani	
▪ CIPARSKI INŽENJER STROJARSTVA POSTAO JE POLJOPRIVREDNIK.....	31
▪ OSNAŽIVANJE LOKALNIH ZAJEDNICA U LITVI.....	34
Istraživanje ruralnih područja	
▪ TERITORIJALNI ASPEKTI RAZVOJA PODUZEĆA U UDALJENIM RURALNIM PODRUČJIMA: PROJEKT TERA.....	36
▪ RAZVOJ PODUZETNIČKIH VJEŠTINA EUROPSKIH POLJOPRIVREDNIKA: PROJEKT ESOF.....	39
Perspektive ruralnog razvoja	
▪ MIŠLJENJA O RURALNOM PODUZETNIŠTVU.....	42

Predgovor

Europa je odavno prepoznala ulogu poduzetništva u pokretanju gospodarskog rasta i diverzifikacije. Poduzetništvo je ključna komponenta strategije *Europa 2020. za pametan i održiv rast uz sudjelovanje građana*.

Poljoprivreda i ruralni razvoj trebali bi doprinijeti strategiji Europa 2020. Priopćenje Europske komisije *Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) ususret 2020-oj: odgovori na buduće izazove vezane uz hranu, prirodne resurse i područje*¹ pokrenulo je raspravu o tome koji je najbolji način ostvarivanja zadanih ciljeva i potaknulo iznošenje novih vizija politika, pripremajući tako teren za novu generaciju programa ruralnog razvoja. Promocija poduzetništva među poljoprivrednicima diljem Europe – kako onima s malim tako i onima s većim posjedima, iz ravničarskih ili planinskih područja te promocija kratkih opskrbnih lanaca glavni su prioriteti politike ruralnog razvoja koja ima za cilj oslobađanje potencijala ruralnog poduzetništva. Središnji element *Strategije* jest i pokretanje novih „zelenih“ poduzeća, a sama bi *Strategija* trebala poslužiti kao vodič pri prelasku na nisko-ugljično gospodarstvo.

Nadalje, zbog starenja stanovništva i potrebe za razvoj konkurentnosti na globalnom tržištu nužno je osmisлити nove proizvode, usluge i oblike poslovanja za poticanje gospodarskog rasta i otvaranje novih radnih mjesta. Istraživanje i stjecanje novih poljoprivrednih znanja u tom su pogledu ključni.

Zajednička poljoprivredna politika nakon 2013. godine podržavat će inovacije, prijenos znanja i osnaživanje kapaciteta, razvoj poljoprivrednih gospodarstava i poduzetništva te društveni i institucionalni razvoj koji u poticanju gospodarskog rasta i stvaranju novih radnih mjesta promiče proizvodnju vezanu uz lokalne resurse i vodi računa o posebnom potencijalu pojedinih članica.

Deseti broj *Revije ruralnog razvoja Europske unije* istražuje kako poljoprivredna politika i politika ruralnog razvoja doprinose promicanju ruralnog poduzetništva. Ispitujemo napredak postignut na tom području, istražujemo koje oblike potpore pružaju programi ruralnog razvoja zemalja članica i razmatramo njihovu vezu sa Zajedničkom poljoprivrednom politikom.

Nakon uvodnog dijela, u kojem se ističe važnost ruralnog poduzetništva s obzirom na ciljeve Zajedničke poljoprivredne politike na razini EU-a, pozornost se usmjeruje na tri područja, s naglaskom na vezu politike ruralnog razvoja i ruralnog poduzetništva:

- Sektore ruralnog poduzetništva u nastajanju;
- Društvene aspekte ruralnog poduzetništva;
- Pokretače ruralnog poduzetništva – kako prevladati prepreke;

U ovom broju opisano je nekoliko primjera uspješnih projekata s praktičnim iskustvima s terena. Oni pokazuju važnost mjera programa ruralnog razvoja, sufinanciranih sredstvima iz Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, za promicanje poduzetništva. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj nudi znatni broj vrlo popularnih mjera namijenjenih poticanju projekata vezanih uz ruralno poduzetništvo, na koje otpada gotovo 35 posto ukupnih proračunskih sredstava Fonda za razdoblje 2007.–2013.

(1) COM(2010) 672 final, 18.11.2010 - http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/communication/index_en.htm

Sreća prati hrabre:
oslobađanje
potencijala ruralnog
poduzetništva

Poduzeća i poduzetništvo pokretači su gospodarskog rasta u ruralnim područjima Europe. S obzirom na izazove s kojima su suočeni tradicionalni ruralni sektori, uspjeh ruralnog gospodarstva u budućnosti neraskidivo je vezan uz sposobnost ruralnih poduzetnika da uvedu inovacije i prepoznaju nove poslovne prilike koje će otvoriti nova radna mjesta i donijeti prihode u ruralna područjima.

Godine 2000. Gerry i Mary Kelly donijeli su neke važne životne odluke. Zabrinuti za budućnost svoje mljekare, odlučili su prijeći na ekološku proizvodnju, čime je njihovo poduzeće postalo jedno od, u to doba, tek 15 takvih irskih mljekara. Osim toga, otvorili su vrata posjetiteljima i na svojem seoskom gospodarstvu počeli pružati usluge noćenja s doručkom.

Godine 2006., uz potporu lokalne LEADER-ove grupe, obitelj Kelly donijela je još jednu važnu odluku: pokrenula je liniju ekoloških sireva i jogurta, proizvedenih i pakiranih na njihovom gospodarstvu, pod nazivom *Ekološki proizvodi obitelji Kelly*.

Uspjeh tih triju poslovnih pothvata osigurao je obitelji i njihovim dvjema kćerima budućnost u prekrasnom seoskom kraju oko jezera Ennella u okrugu Westmeath. Sačuvali su i glavnu djelatnost gospodarstva, koja je i ostala temeljna djelatnost novog diverzificiranog poduzeća.

Priča obitelji Kelly nije jedinstvena. Zbog stvaranja radnih mjesta i smanjenja dohotka

na poljoprivrednim gospodarstvima sve se više poljoprivrednika okreće novim djelatnostima ili djelatnostima koje nisu vezane uz poljoprivredu da bi osigurali alternativne izvore prihoda. Tako se 2007. godine 35 posto europskih poljoprivrednika, osim poljoprivredom, bavilo i nekom drugom profitnom djelatnošću. U pretežito ruralnim područjima 82 posto svih zaposlenih radilo je u nepoljoprivrednim sektorima, a njihov se broj u razdoblju od 2000. do 2007. godine prosječno godišnje povećavao oko 1 posto².

Pokretač gospodarskog rasta

Europa je odavno prepoznala važnost poduzetništva za pokretanje gospodarskog rasta i diverzifikacije. Zelena knjiga iz 2003. godine pod nazivom *Poduzetništvo u Europi*³ te, nakon nje, *Akcijski plan: europski program za poduzetništvo*⁴, usvojen 2004., stvorili su politički okvir za promicanje poduzetništva u Europskoj uniji. Poduzetništvo je također važna komponenta *Strategije 2020. za pametan i održiv rast uz sudjelovanje građana* koja ostvarenje

svoga cilja – prelazak na nisko-ugljično gospodarstvo s niskom razinom ispuštanja ugljika do 2050. godine – temelji upravo na pokretanju novih „zelenih“ poduzeća.

U postizanju navedenih strateških ciljeva, ruralna područja morat će dati izniman doprinos s obzirom na to da pokrivaju više od 90 posto područja te da u njima živi više od 56 posto stanovništva Europske unije. No, poduzetnici u ruralnim područjima suočeni su s posebnim izazovima kakvi se ne susreću u gradskom okruženju. Njihovi uzroci leže u (ne)pristupačnosti ruralnih područja, malim i rijetko naseljenim seoskim zajednicama, njihovom društvenom i gospodarskom sastavu te prirodi unutar njih i vanjskih poveznica.

Dodatne prepreke ruralnim poduzetnicima predstavljaju mala lokalna tržišta i ograničen pristup temeljnim uslugama, primjerice financijskim, informacijskim ili savjetodavnim. Ostali problemi odnose se na nedostatak odgovarajućih poslovnih prostora, nedovoljno razvijenu prometnu i komunikacijsku infrastrukturu te skromne mogućnosti umrežavanja i suradnje.

(2) http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2010/RD_Report_2010.pdf

(3) http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0027en01.pdf

(4) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0070:FIN:EN:PDF>

Potonje je rezultat činjenice da su ruralna gospodarstva obično slabije diverzificirana od urbanih. Posljedično, radna je snaga u pravilu slabije i ne toliko široko obrazovana, pa dolazi do strukturnog raskoraka na lokalnom tržištu rada, pojačanog i odljevom mladih ljudi, stručnjaka i visokoobrazovanih.

No unatoč svim preprekama, ruralna područja imaju potencijala. Budući da su izvor prijeko potrebnih temeljnih sirovina, inovativnim razvojem i plasmanom proizvoda otvaraju niz mogućnosti za stvaranje

dodane vrijednosti. Savršen primjer za to uspjeh je obitelji Kelly.

Osim što su popularne turističke destinacije i mjesta za odmor, ruralna su područja idealna mjesta za alternativni način života, sve privlačniji europskim građanima. U mnogim europskim područjima postoji trend napuštanja gradova, što za seoska područja ne znači samo stvaranje novih tržišta za proizvode i usluge nego i priljev novih vještina, iskustava i potencijalnih poduzetnika.

Oslobađanje potencijala ruralnih područja

Politika ruralnog razvoja Europske unije želi odgovoriti na izazove s kojima su suočena ruralna područja i osloboditi njihov poduzetnički potencijal. Od 42 mjere Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, najmanje 14 izravno je ili neizravno vezano uz poduzetništvo (vidjeti tablicu).

Spomenute mjere postale su popularne i na njih otpada gotovo 35 posto ukupnih

Mjere programa ruralnog razvoja povezane s ruralnim poduzetništvom

Broj	Mjera	Izdaci do kraja 2010 (mil. eur)	%	Izdaci do kraja 2010 (mil. eur)	%
I. PRIORITETNA OS					
111	Strukovno obrazovanje i aktivnosti informiranja	1,089	1.1	178	16.3
112	Pomaganje mladim poljoprivrednicima u pokretanju posla	2,887	3.0	961	33.3
121	Modernizacija poljoprivrednih gospodarstava	10,667	11.0	4,006	37.6
123	Dodavanje vrijednosti poljoprivrednim i šumarskim proizvodima	5,647	5.9	1,185	21.0
124	Suradnja u razvoju novih proizvoda, procesa i tehnologija u poljoprivrednom i sektoru hrane	349	0.4	22	6.3
142	Osnivanje grupa proizvođača	328	0.3	62	19.0
III. PRIORITETNA OS					
311	Diverzificiranje u nepoljoprivredne djelatnosti	1,489	1.5	201	14.5
312	Potporna pokretanju i razvoju mikropoduzeća	2,209	2.3	199	9.0
313	Poticanje aktivnosti u turizmu	1,291	1.3	158	12.2
321	Pružanje osnovnih usluga u gospodarstvu i stanovništvu ruralnih područja	3,120	3.2	445	14.3
331	Obuka i informiranje gospodarskih nositelja koji djeluju u području III. prioritetne osi	148	0.2	20	13.5
341	Stjecanje vještina i poticanje zanimanja za pripremu i provedbu lokalnih razvojnih strategija	150	0.2	40	26.7
IV. PRIORITETNA OS					
411	Lokalne razvojne strategije: konkurentnost	472	0.5	32	6.8
413	Lokalne razvojne strategije: kvaliteta života/diverzifikacija	3,877	4.0	294	7.6

Izvor: Izračun izrađen na temelju http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/rurdev2010/RD_Report_2010.pdf

proračunskih izdvajanja Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj za razdoblje 2007.–2013. Najviše sredstava (32 posto) odlazi na mjeru 121 za modernizaciju poljoprivrednih gospodarstava, nakon koje slijede mjera 123 za stvaranje dodane vrijednosti preradom i marketingom (17 posto) i mjera 413, koja se odnosi na potporu diverzifikaciji i poboljšanje kvalitete života korištenjem LEADER-ovog pristupa zajednicama (11,5 posto).

Raspored sredstava međutim znatno se razlikuje među zemljama članicama. U Španjolskoj je primjerice mjera 123 (Stvaranje dodane vrijednosti preradom i marketingom) druga po redu po utrošku sredstava, odmah nakon mjere za poljoprivredno-okolišne potpore (214).

Pod III. prioritetnom osi, na mjeru 321 (Pružanje osnovnih usluga u ruralnim područjima) otpada oko 22 posto sredstava, a oko 18 posto usmjereno je mjeri 312 (Potpora mikropoduzećima). Međutim i tu postoje značajna odstupanja ovisno o zemlji, tako da na mjeru 311 (Diverzifikacija u nepoljoprivredne djelatnosti) u Italiji i Finskoj odlazi više od 40 posto ukupnih sredstava Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj namijenjenih III. prioritetnoj osi. Mjera 312 jedna je od značajnijih pod III. prioritetnom osi u Estoniji (60 posto) i Latviji (49 posto).

Značajnih 4 posto ukupnog proračuna raspoređeno je za mjeru 413 (Potpora diverzifikaciji i poboljšanje kvalitete života korištenjem LEADER-ovog metodološkog pristupa), no opet uz velike razlike među programima. U Sjevernoj Irskoj primjerice toj je mjeri dodijeljeno 29 posto ukupnog proračuna.

Ukupan proračun Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj za razdoblje od 2007. do 2013. godine iznosi 96 milijarda eura, a do kraja 2010. godine ukupni izdaci iznosili su 31 milijardu ili 32 posto. Ukupni izdaci za mjere vezane uz poduzetništvo dosegli su nešto više od 23 posto, no za njih je potrebno duže vrijeme da se vide učinci, pa se očekuje njihov rast do kraja programskog razdoblja.

Suradnja zemalja članica i regija

Suradnja te razmjena ideja i iskustava među zemljama članicama i regijama mogu unaprijediti provedbu pojedinačnih mjera politike ruralnog razvoja. LEADER i Europska mreža za ruralni razvoj financijski pomažu aktivnosti usmjerene tom cilju. Da bi osigurala suradnju vezanu uz poduzetništvo, Europska mreža za ruralni razvoj trenutačno podupire Tematsku inicijativu ruralno poduzetništvo (vidi poglavje Istraživanje ruralnih područja).

U sklopu te inicijative, nacionalne mreže za ruralni razvoj zajednički su utvrdile brojne aktivnosti kojima bi se moglo stimulirati ruralno poduzetništvo u Europskoj uniji. Možemo ih podijeliti na tri glavne cjeline: istraživanje mogućnosti u sektorima u nastajanju; društveni aspekti poduzetništva te svladavanje prepreka za razvoj poduzetništva.

I sve veći globalni izazovi, poput jamstva sigurnosti prehrambenih proizvoda, očuvanja bioraznolikosti te borbe protiv klimatskih promjena, otvaraju nove mogućnosti ruralnim područjima i ruralnom poduzetništvu što će, zajedno s potencijalom socijalnog poduzetništva

za unaprijeđenje pružanja usluga i gospodarski razvoj, detaljnije biti istraženo u člancima koji slijede.

Konačno, razradit će se i jedna važna tema – kako svladati prepreke razvoju poduzetništva? Različite ciljane skupine nailaze na različite prepreke, a one se razlikuju u pojedinim zemljama članicama i regijama. Programi ruralnog razvoja jesu, i ostat će, najvažniji čimbenici svladavanja tih prepreka zbog njihovog utjecaja na ruralna područja i pojavu i uspjeh poduzetnika poput Gerryja i Mary Kelly.

High House
FRUIT FARM

Farm Shop

Sektori ruralnog
poduzetništva u
nastajanju

Ruralna područja Europe suočavaju se proteklih nekoliko desetljeća s ozbiljnim gospodarskim i demografskim izazovima. Slabljenje relativne važnosti poljoprivrede te potreba za diverzificiranijim ruralnim gospodarstvom doveli su do pojave novih djelatnosti i novog ruralnog poduzetništva. U ovom se članku predstavljaju neke od njih i opisuju veze između politike ruralnog razvoja, seoskih zajednica i ruralnog poduzetništva.

Bez obzira na rast urbanih središta, važnost ruralnih područja kao mjesta na kojima ljudi žive i rade ne smije se podcijeniti: većina (više od 56 posto) europskih građana i dalje živi u područjima s pretežito ili u velikoj mjeri seoskim obilježjima.

Seoske su zajednice već desetljećima izložene gospodarskim i demografskim promjenama: depopulaciji, koja uključuje odlazak mladih i starenje stanovništva, koja je velik problem u pretežito ruralnim područjima nekih zemalja članica; smanjenju broja poljoprivrednika i smanjenju industrijske proizvodnje; te, odnedavno, migraciji iz urbanih u ruralne sredine i priljevu novog stanovništva u seoske krajeve. Tim su trendovima izložena mnoga ruralna područja u Europi, no postoje značajne razlike u brzini i intenzitetu promjena koje doživljavaju.

Može se međutim općenito kazati kako se gospodarstva ruralnih područja ubrzano mijenjaju. U smislu broja radnih mjesta i bruto dodane vrijednosti, prednjači uslužni sektor, nakon čega

slijede proizvodni i primarni sektor. Iako se poljoprivredna i šumarska djelatnost obavlja na 91 posto područja Europske unije, u poljoprivredi i vezanim poljoprivredno-prehrambenim djelatnostima zaposleno je tek 7,7 posto Europljana. S druge strane, u ruralnim se područjima razvijaju nove djelatnosti i sektori, poput turizma, poduzetničkih i osobnih usluga, proizvodnje hrane, specijalizirane industrijske proizvodnje i drugih oblika mikropoduzeća.

Dinamika ruralnog poduzetništva

Kada tvorcima politika razmatraju kako stvoriti pogodno okruženje za unaprjeđenje poduzetništva i stvaranje novih radnih mjesta, uglavnom se raspravlja o prednostima i nedostacima koje poduzetnik može očekivati. U ruralnim područjima međutim mora se odgovoriti i na neke posebne izazove.

Prilikom planiranja strateških ciljeva mnogih poduzeća smještenih u ruralnim područjima, osim o lokaciji, mora

se voditi računa i o povezivanju s lokalnom zajednicom te integracijom u nju. Pritom nije riječ samo o analizi resursa koji postoje u određenom području već i o integraciji poduzeća u život područja i njegovo umrežavanje s postojećim dionicima.

Pokretanje poduzeća u ruralnim područjima nije tek stvaranje dodane vrijednosti ili ostvarivanje osobnih ambicija. Ono je neraskidivo povezano s dinamičkom određenog prostora. Važnost gospodarskih aktivnosti ne može se mjeriti samo brojem stvorenih radnih mjesta: to je samo djelić cjeline čiji komplementarni aspekti zajednički doprinose održivom razvoju.

Nove mogućnosti ruralnog gospodarstva

Izazovi kao što su jamstvo sigurnosti prehrambenih proizvoda, očuvanje prirodnih resursa i ekosustava, ublažavanje klimatskih promjena, želja za stvaranjem sustava lokalnih prehrambenih proizvoda te sve jača međuovisnost ruralnog

i urbanog, ruralnom poduzetništvu otvaraju nove mogućnosti. Djelatnosti povezane s rekreacijom, osobne usluge i usluge u kućanstvu, poslovi vezani uz obnovljive izvore energije te usluge u kulturi, da navedemo samo neke, bogat su izvor zapošljavanja.

Na porast broja uslužnih poduzeća u seoskim područjima utječu dva čimbenika: povećana potražnja u mjestima blizu gradskih središta nakon priljeva novog stanovništva (fenomen poznat kao „rurbanizacija“); te potrebe starosjedilaca ruralnih područja za postojećim uslugama. Da bi se odgovorilo na te potrebe, u različitim ruralnim područjima pokrenute su razne inicijative: primjerice, mljekara Kinderopvang „De Boerderij“ Bragersweg iz nizozemskog gradića Greesteren u pokrajini Overijsselu diverzificirala je svoju djelatnost otvorivši dječji vrtić. Osim što

je vlasnicima osigurao dodatne prihode, vrtić je zadovoljio potrebe mladih obitelji, bilo da je riječ o starim stanovnicima ili osobama koje su nedavno napustile grad u potrazi za kvalitetnijim životom.

U ruralnim područjima šire se i turistički te kulturni sektor; stanovnike urbanih područja privlače otvoreni prostori, priroda i mir ruralnih područja jer im nude mogućnost za razmišljanje, rekreaciju, duhovnost ili ponovno povezivanje s prirodom. Drugi otkrivaju glazbu, književnost, umjetnost i arhitekturu, dijelove seoskog kulturnog naslijeđa njihove zemlje. Neki su pak željni aktivnih, ili čak ekstremnih, iskustava kao što su pješačenje, planinarenje, vožnja kanuom, speleologija, lov ili skijanje. Adrenalinski parkovi, dječji parkovi, konjušnice, objekti za posebna događanja samo su neki primjeri za moguća poslovna ulaganja. Sve je to

temelj za osnaživanje sektora ruralnog turizma te pogoduje širenju vikend-naselja i umirovljeničkih zajednica.

U posljednje vrijeme raste zanimanje za agroturizam – provođenje godišnjeg odmora na poljoprivrednim gospodarstvima. Poljoprivredno-ekološki centar Les Amanins u francuskoj regiji Drôme, istodobno poljoprivredno gospodarstvo i konferencijski centar, jedan je od mnogih primjera uspješnog posla u tom sektoru. Centar ima i obrazovnu dimenziju jer posjetitelji mogu učiti o modernim poljoprivrednim praksama.

Još jedan sve jači sektor u ruralnim područjima jest mala specijalizirana industrijska proizvodnja, poput ekološki prihvatljive gradnje ili proizvodnje ekološki prihvatljivih materijala. Njegovo širenje ne pokreće samo činjenica da

se na selu uglavnom koriste održivi i ekološki prihvatljivi materijali (primjerice drvo) nego i želja poduzetnika da osnuju tvrtke u tim područjima.

Inovacije se u poljoprivredni sektor i sektor prerade hrane uvode osmišljavanjem novih načina proizvodnje i plasmana proizvoda. Savršen su primjer inicijative za stvaranje „lokalnih prehrambenih proizvoda“ i kratki opskrbni lanci, koji pobuđuju sve više zanimanja među proizvođačima hrane, potrošačima i tijelima javne uprave. Primjerice, francusko ministarstvo poljoprivrede i prehrane donijelo je akcijski plan namijenjen promicanju pokretanja proizvodnih djelatnosti u kombinaciji s kratkim opskrbnim lancima. Takvi lanci dopunjavali bi postojeće „duge opskrbe lance“, a proizvođačima osiguravali bolji društveni i gospodarski učinak. Poljoprivrednicima bi omogućili

pošten prihod te potaknuli na diverzifikaciju djelatnosti te tako izbjegli ovisnost o prodaji samo jednog prehrambenog proizvoda.

Kratki opskrbni lanci mogu poslužiti kao sredstvo za pokretanje održivih poduzeća i očuvanje poljoprivredne djelatnosti u ruralnim područjima. Njihov uspjeh ovisi o dobroj organizaciji na lokalnoj razini te upravljanju ponudom i potražnjom na određenom području. Takva suradnja lokalnih i regionalnih vlasti i poduzetnika može iznimno doprinijeti boljem društvenom povezivanju te privlačnosti i konkurentnosti ruralnih područja.

Prerada hrane i njena izravna prodaja na poljoprivrednim gospodarstvima također se potiču jer dodaju vrijednost poljoprivrednoj proizvodnji – primjerice proizvodnja domaćeg sladoleda ili sireva

u mljekarama. Poljoprivredna produktivnost i poslovi izvan poljoprivrednih gospodarstava u seoskim područjima mogu se stimulirati otvaranjem tržišta gradskih prostora i gospodarstava. Pritom je osnovno marketinško sredstvo najčešće Internet. U pravilu, izazovi s kojima se poduzetnici susreću u ruralnim područjima prisiljavaju ih na iznalaženje inovativnih rješenja (primjerice ulazak na tržište putem Interneta). Ruralna poduzeća često imaju poteškoća s pristupom tržištu, tehničkim ili financijskim sredstvima i infrastrukturu. Stoga su, da bi preživjela, prisiljena osmisliti nove metode rada i sredstva širenja udjela na tržištu.

Razvojne politike potiču poslovanje novih ruralnih poduzeća

Ruralna poduzeća ne posluju u vakuumu – postoje, naime, snažne poveznice između politike ruralnog razvoja i porasta broja novih djelatnosti u ruralnim područjima. Inicijative koje se pod okriljem LEADER-ovog pristupa lokalnom razvoju provode diljem Europe promiču diverzifikaciju gospodarstva ruralnih područja, posebice prema nepoljoprivrednim djelatnostima. Te inicijative na europskoj razini podupiru i nacionalne, regionalne i lokalne politike. Sve one dijele zajedničku viziju i više teritorijalni nego sektorski pristup ruralnom razvoju (nadilaženje poljoprivrednih politika ili politika korištenja poljoprivrednog zemljišta).

Politika ruralnog razvoja doprinosi i društvenom i teritorijalnom povezivanju u Europskoj uniji. Stvaranje pogodne klime za uspjeh ruralnih poduzeća zahtijevat će nove načine upravljanja ruralnim područjima i organizacije lokalnih tržišta kao i promjene u ponašanju potrošača. Udruge svojim inovativnim idejama dopunjuju razvojne politike. U Francuskoj primjerice zajednice i potporne institucije traže način za uklanjanje potencijalnih prepreka stvaranju novih radnih mjesta u ruralnim područjima. Jedna od tih prepreka jest i visoka cijena zemljišta, kojoj se želi doskočiti djelovanjem kroz organizaciju nazvanu *Terre de line* (<http://www.terredeliens.org>): neprofitnu organizaciju namijenjenu tzv. „crowdsourcingu“, to jest prikupljanju (udruživanju) sredstava za zajedničku kupnju poljoprivrednog zemljišta.

Povezivanje ruralnih poduzeća s urbanim područjima

Posebni programi za razvoj ruralnog poduzetništva ključni su za razvoj poduzeća sa sjedištem u seoskim područjima. Politika ruralnoga razvoja Europske unije u tom smislu pomaže i olakšava pokretanje i održivost novih djelatnosti u ruralnim područjima. Ruralni poduzetnici suočeni su s posebnim izazovima koji se ne susreću u urbanim područjima, a vezani su uz rijetku naseljenost, veću udaljenost

od tržišta i izvora informacija, radne snage i mnogih drugih resursa. Stoga se ruralna poduzeća mogu okoristiti uspostavljanjem veza s urbanim područjima. Opskrba gradova energijom iz obnovljivih izvora mogla bi, primjerice, biti nova profitabilna grana gospodarskih aktivnosti seoskih zajednica.

Energija iz obnovljivih izvora – prilika za ruralna poduzeća

Energetski sektor potencijalno je mjesto zapošljavanja i gospodarskog razvoja, posebice kad je riječ o proizvodnji energije iz obnovljivih izvora. Ruralna područja Europe posjeduju resurse koji se mogu koristiti za proizvodnju toplinske i električne energije. U ruralnim područjima nije moguće izvesti sve projekte vezane uz energiju iz obnovljivih izvora, ali pogodna su za korištenje biomase, vjetroelektrane, solarne elektrane i male hidroelektrane. Korištenje obnovljivih izvora energije posljednjih je godina u neprekidnom porastu, a raspoloživa tehnologija danas jamči gospodarsku održivost većine projekata, čak i onih manjeg opsega.

Osim pozitivnog učinka na okoliš, energija iz obnovljivih izvora izvrsna je prilika za ruralna područja u gospodarskom smislu: projekti vezani uz takvu vrstu energije mogu poslužiti kao sredstvo promicanja lokalnog razvoja određenog područja – pomoći provedbi novih poslovnih djelatnosti, stvoriti radna mjesta za kvalificiranu radnu snagu te privući nove stanovnike. Energijom iz obnovljivih izvora mogu se opskrbiti djelatnosti u udaljenim područjima gdje se nije moguće spojiti na energetska mrežu. Ona može poslužiti i za stvaranje veza te dodavanje vrijednosti postojećim proizvodima. Primjerice, projekt na kojem se koristi biomasa može se služiti resursima industrije prehrambenih proizvoda, poljoprivrede ili šumarstva.

Na lokalnoj razini već su provedeni mnogi takvi projekti. Svinjogojska farma *Dotterel Cottage* u gradiću Weaverthorpu u engleskom okrugu North Yorkshireu kupila je vjetroturbinu da smanji izdatke za električnu energiju: turbina proizvodi

40 posto ukupne energije potrebne na gospodarstvu. Taj sustav ima više pozitivnih učinaka: štedi novac koji bi inače odlazio na plaćanje računa za struju, a smanjeni troškovi omogućili su razvoj novih djelatnosti na gospodarstvu (npr. kupljeni su novi mlinovi).

Distribucija poljoprivredno-prehrambenih proizvoda

Gospodarske djelatnosti u ruralnim područjima suočene su s problemom plasmana proizvoda. To se ne odnosi samo na plasman u ruralnim i udaljenim područjima već i na trženje s ostalim ruralnim područjima, te plasman proizvoda u gradovima. Mnoga seoska poduzeća nastaju kao odgovor na potražnju u gradovima. Distribucija se obavlja na dva načina – kratkim ili dugim lancima opskrbe, no oba zahtijevaju posebnu dinamiku na određenom prostoru, koju određuje poduzetnik.

Sektor distribucije tako je odlična prilika za poduzetnike u ruralnim područjima. Proizvodne i prerađivačke jedinice u proizvodnom lancu obično su razdvojene, pa razvoj distribucijskih djelatnosti pomaže lokalnim dionicima unaprijediti opskrbu. On može pozitivno djelovati na proizvođače jer unaprjeđuje pristup tržištu i na taj način povećava potražnju, no koristi i određenom području jer podupire gospodarsku aktivnost i potiče razvoj novih djelatnosti.

Francuski *Auvergne Bio distribution* organizirao je zajedničku službu za catering oko koje je okupio nekoliko proizvođača hrane. Projekt je doživio uspjeh, kako za lokalne vlasti (odgovorne za catering) tako i za proizvođače koji su povećali proizvodnju. Pomogao je i strukturiranju sektora proizvodnje ekološke hrane u regiji – prepoznavši njegovu učinkovitost, inicijativi se priključilo još nekoliko proizvođača.

Izazovi s kojima su suočena ruralna područja Europe natjerali su gospodarske dionike da diverzificiraju postojeće djelatnosti ili ulože u nove. Te poslovne djelatnosti nisu povezane samo s poljoprivrednim sektorom već i s industrijom i uslugama. Izazovi poput udaljenosti prisilili su poduzetnike na korištenje inovativnih sredstava, poput Interneta, ili na razvoj novi organizacijskih oblika poslovanja (poput primjerice, kratkih opskrbnih lanaca). Lokalne vlasti također su doprinijele širenju novih djelatnosti, što je ujedno bila prilika za promicanje tih područja. Nakon što se afirmiraju u svojim regijama, ta poduzeća moraju izgraditi ili osnažiti veze s gradskim područjima u kojima je veće tržište radne snage i veći broj potrošača.

Društveni aspekti ruralnog poduzetništva u Italiji

Društvenu dimenziju poljoprivrede predstavlja njezina sposobnost za uključivanje šireg kruga stanovnika i doprinos društvenom povezivanju korištenjem lokalnih resursa te njena sposobnost reagiranja na posebne potrebe određenih grupa. Društveno angažirana poljoprivreda može doprinijeti održivosti ruralnih područja stvaranjem novih mogućnosti u poljoprivredi.

Nakon Drugog svjetskog rata Italija je bila uglavnom ruralna zemlja i većina stanovništva bavila se poljoprivrednim djelatnostima. U ono vrijeme društvena uloga poljoprivrede bila je proizvodnja dovoljnih količina hrane. Modernizacijom uz pomoć mehanizacije i široke primjene umjetnih gnojiva produktivnost poljoprivrede povećana je iznad razine zadovoljenja osnovnih životnih potreba. No, modernizacija je izmijenila društvenu sliku sektora. Rubna područja počela su se napuštati. Migracija

u gradove dovela je do depopulacije ruralnih područja, što je izmijenilo odnos ljudi prema selu. Seoska područja počela su se doživljavati kao divljina i nestalo je zanimanja za poljoprivrednu djelatnost. Posljedično, udio poljoprivrede u stvaranju dodane vrijednosti i zapošljavanju znatno je smanjen i njena društvena uloga izgubila je na važnosti.

Proturječnosti pristupa intenzivne poljoprivrede – primjerice onečišćenje, erozija tla, loš tretman životinja – u 1970-ima su

preusmjerile pozornost na sekundarne učinke poljoprivrednih praksi, pa se sve više ljudi počelo zanimati za „višestruke koristi“ od poljoprivrede. Te koristi od poljoprivrede uključivale su i društvenu dimenziju te pitanje očuvanja okoliša. Društvenu dimenziju poljoprivrede predstavlja njezina sposobnost za uključivanje šireg kruga stanovnika i doprinos društvenom povezivanju korištenjem lokalnih resursa te njena sposobnost reagiranja na posebne potrebe određenih grupa – posebice osoba s tjelesnim i/ili

mentalnim invaliditetom, djece, starijih osoba, socijalno isključenih osoba – (bivši) ovisnici o drogama ili zatvorenici, socijalno isključene žene ili mladi itd. Drugim riječima, društveno angažirana poljoprivreda je inovativni način oživljavanja potencijala tradicionalne poljoprivrede s ciljem uključivanja svih, bez obzira na dob, spol ili sposobnosti.

Društveno angažirana poljoprivreda uključuje ove komponente (ili neke od njih):

- **Mogućnosti za rad i obuku** – pri čemu poljoprivreda otvara radna mjesta i mogućnost zarade osobama iz marginaliziranih skupina;
- **Rekreaciju i kvalitetu života** – većinom „neprofitne“ djelatnosti kojima se često upravlja na općinskim razinama, gdje se mali iznosi sredstava dodjeljuje skupinama starijih osoba u cilju organizacije aktivnosti sa svrhom zajedničkog druženja i zabave u lokalnoj zajednici;
- **Obrazovanje** – djelatnosti namijenjene unaprjeđenju znanja o poljoprivrednim praksama i seoskoj kulturi te razvoju svijesti o okolišu među mladima

(primjerice gradski i školski vrtovi koje uređuju učenici itd.);

- **Pružanje usluga stanovništvu ruralnih područja** – dječji vrtići; ljetni centri za djecu; domovi za starije osobe. Ova komponenta je vrlo važna za lokalni razvoj s obzirom na to da nedostatak usluga, uz vrlo ograničene mogućnosti zapošljavanja, predstavlja jedan od najvažnijih uzroka depopulacije ruralnih područja;
- **Rehabilitacija i terapija** – poljoprivreda može biti učinkovito sredstvo za poboljšanje dobrobiti osoba s mentalnim ili drugim zdravstvenim problemima. Terapeutske poljoprivredne djelatnosti mogu se provoditi ili na samim poljoprivrednim gospodarstvima ili u zdravstvenim ustanovama uz upute i stručno znanje poljoprivrednika. U oba slučaja te djelatnosti planiraju zdravstveni stručnjaci (psiholozi, psihijatri itd.) i – kada ih ne provodi zdravstveno osoblje – kontrolira ih ministarstvo zdravstva;

Takve usluge značajno doprinose talijanskom društvu u cjelini. Djelatnosti

društveno angažirane poljoprivrede danas promiču udruženja *Rete delle Fattorie Sociali* (Mreža socijalne poljoprivrede) i *Community of Practices* iz Toskane i Lazija.

Talijansko iskustvo socijalne poljoprivrede

Usluge namijenjene uključivanju osoba s mentalnim poteškoćama u Italiji osmišljene su ranih 1970-ih. U to se vrijeme socijalna poljoprivreda većinom temeljila na idejama pokreta iz 1968-me i drugim inicijativama vezanim uz zajednicu (društvenim zadrugama) toga doba (primjerice *Škola Barbiana* iz Toskane ili *Zajednica Capodarco u Rimu*).

Nakon promjene zakona 1991. godine, talijanske zajednice razvrstane su u dvije grupe – zajednice tipa A za pružanje obrazovnih, socijalnih i zdravstvenih usluga, ili tipa B, posvećene stvaranju mogućnosti za zapošljavanje članova marginaliziranih skupina. Otprilike 30 posto zadruga tipa B i mješovitog tipa djeluju u poljoprivrednom sektoru.

© TIM HUDSON

Pojačan je interes za inicijative vezane uz socijalnu poljoprivredu koje pokreće privatni sektor (komercijalna poljoprivredna gospodarstva) u suradnji s tijelima javne uprave, većinom na lokalnoj razini (primjerice u zdravstvenim, obrazovnim ili pravnim institucijama).

Iako ne postoje službeni podaci o socijalnoj poljoprivredi u Italiji, procjenjuje se kako je više od 1 000 poljoprivrednih gospodarstava uključeno u tu vrstu djelatnosti, od čega njih oko 250 iz Toskane.

Mnogo se postiglo u području izobrazbe, stjecanja iskustva, zapošljavanja, terapijskog vrtlarstva i ostalih oblika terapija koje uključuju brigu o biljkama i/ili životinjama, obrazovanje i brigu za djecu. Neke inicijative namijenjene su određenim ciljanim skupinama, a druge koriste pristup višestrukih ciljanih skupina (s različitim uslugama za različite potrebe). Inicijative vezane uz zapošljavanje u Italiji su namijenjene različitim marginaliziranim skupinama: ljudima s umjerenim tjelesnim invaliditetom, mentalnim poteškoćama

i problemima s učenjem ili socijalno isključenim osobama.

Socijalna poljoprivreda može uključivati niz različitih poljoprivrednih djelatnosti: od uzgoja povrća, vinove loze i maslina do brige za životinje, izrade i/ili prodaje mliječnih proizvoda na gospodarstvima ili čak rada u restoranu na poljoprivrednom gospodarstvu. Osobe na taj način mogu unaprijediti svoje sposobnosti i vještine, poboljšati svoj društveni život i smanjiti vrijeme provedeno u bolnici ili drugim ustanovama. Ovakva su iskustva posebice važna u periurbanim područjima u kojima socijalne i zdravstvene usluge nisu dostatne.

Najvažnija lekcija koju možemo naučiti iz talijanskog iskustva socijalne poljoprivrede je važnost proizvodnje i prodaje konkretnih, opipljivih roba, kako za osobe iz marginaliziranih skupina tako i za poljoprivrednike koji na taj način ostvaruju održivu razinu prihoda.

Učinci socijalne poljoprivrede

Socijalno angažirana poljoprivreda je djelatnost koja donosi dodatni prihod poljoprivrednom gospodarstvu i doprinosi društvenom boljitku, a istodobno promiče važnost poljoprivrede u društvu. No, budući da se bavi zdravljem i njegovim ljudima, mora slijediti stroge standarde i procedure kako bi zaštitila dobrobit i interese svojih korisnika.

Za sada ne postoje kvantitativne studije o koristima koje dionici imaju od ovakvih praksi te njihovom učinku na ruralna područja. Talijansko ministarstvo poljoprivrede financira projekt - kojeg koordinira Nacionalni institut poljoprivrednog gospodarstva, u suradnji s Istituto di Santà, vodećim tehničkim i znanstvenim tijelom talijanskog zdravstvenog sustava - radi procjene učinkovitosti postojećih metoda „zelene skrbi“. Cilj projekta jest:

- Procijeniti mogućnost ruralnog razvoja koje otvara socijalna poljoprivreda, u smislu inovativnih socio-terapeutskih

(5) http://www.inea.it/public/it/progetti_attivita.php?action=3&id=1422

usluga, društvenog povezivanja i održivog gospodarskog razvoja;

- Doprinijeti boljem određivanju politika i instrumenata potrebnih za potporu širenju socijalne poljoprivrede;
- Definirati mehanizme za procjenu poboljšanja zdravlja vezanog uz sudjelovanje u djelatnostima socijalne poljoprivrede.

Projekt će analizirati karakteristike poljoprivrednih gospodarstava koju pružaju socijalne usluge, s ciljem razvoja novih višenamjenskih poljoprivrednih praksi, te učinci terapijskih intervencija. Time se želi pomoći određivanju novih terapijskih strategija za osobe s mentalnim poteškoćama te proširiti mogućnosti zdravstvenim politikama.

Prvi rezultati pokazuju da socijalna poljoprivreda može unaprijediti kvalitetu života svojih dionika i njihovih obitelji dajući im veću autonomiju, više mogućnosti i bolje izgleda za budućnost. Socijalna poljoprivreda donosi i gospodarsku korist: smanjuje javne izdatke vezane uz

zlorabu droga i bolničke troškove; osigurava nova radna mjesta u ruralnim područjima; popravlja sliku o poljoprivredi i poljoprivrednicima u javnosti; stvara mreže dionika, što povećava konkurentnost ruralnih područja.

Pozitivan utjecaj na ruralna područja

Socijalna poljoprivreda osnažila je ulogu poljoprivrede u razvoju ruralnih područja. Budući da je pomanjkanje usluga jedan od razloga depopulacije ruralnih područja, takva poljoprivreda može povećati atraktivnost tih područja. Može otvoriti nove mogućnosti za diverzifikaciju, i tako povećati prihode poljoprivrednih gospodarstava, te istodobno ponuditi važne usluge za osobe iz marginaliziranih skupina ili društveno isključene osobe. Više o pozitivnim učincima socijalno angažirane poljoprivrede, u smislu društvenog uključivanja i poslovnih prilika, pročitajte u članku o projektu SOFAR: socijalne usluge na višenamjenskim poljoprivrednim

gospodarstvima u *Reviji ruralnog razvoja Europske unije br. 6* (str. 63-65).

Pokretači ruralnog poduzetništva – kako prevladati prepreke

Pokretanje i širenje poduzeća velik je izazov na bilo kojem mjestu i u bilo kojem okruženju jer postoje mnoge prepreke koje ometaju čak i najpredanije i najmarljivije poduzetnike. Da bismo mogli promovirati poduzetništvo i podržati nova poslovna ulaganja, moramo doznati više o tim preprekama i načinima kako ih svladati.

Poznato je da uspješna promidžba i osnaživanje poduzetništva na nekom području ili u nekoj zajednici ne ovise isključivo o vrijednim pojedincima, nego o puno širem društveno-gospodarskom kontekstu u kojem se ostvaruju poslovni pothvati.

Taj širi kontekst ponekad se naziva „poduzetnička klima“ – točnije, sklop

međuvisnih čimbenika koji ohrabruju inovaciju, potiču preuzimanje rizika i promiču nastanak i razvoj novih poduzeća. On uključuje primjerice različite izvore informacija, različite uslužne djelatnosti, tržište, tehnologije i brojne čimbenike koji olakšavaju pokretanje i razvoj poduzeća. Ti različiti čimbenici često utječu jedni na druge. Zato se stvaranje povoljne poduzetničke klime ne sastoji samo od

osiguravanja svih potrebnih elemenata nego i od omogućavanja da oni djeluju na odgovarajući način.

Razumijevanje izazova i prepreka povezanih s navedenim aspektima pojma „poduzetnička klima“ iznimno je važno u ruralnim područjima, u kojima je poduzetnički duh – bilo da je riječ o „postojećim“ ili „potencijalnim“ poduzetnicima – ugrožen

jedinstvenom kombinacijom gospodarskih uvjeta i posebnih osobina ruralnog poduzetništva.

Najčešće prepreke ruralnom poduzetništvu u zemljama članicama Europske unije mogu se podijeliti u tri glavne kategorije: one povezane s veličinom, slabom naseljenošću i udaljenošću ruralnih zajednica; društvenim i gospodarskim sastavom ruralnih zajednica; te prirodom unutarnjih i vanjskih poveznica. Točnije, ruralni poduzetnici suočavaju se s problemima povezanim s:

- dugoročnim padom prihoda u poljoprivredi, plus dodatnim utjecajem općeg gospodarskog nazadovanja protekljih godina;
- lokalnim (uključujući i obiteljske) obrascima i kulturom koje često ne podržava poduzetništvo;
- složenom birokracijom povezanom s pokretanjem i razvojem poduzeća;
- velikim udaljenostima tržišta od mjesta proizvodnje te ograničenim vezama s urbanim i globalnim tržištima;
- malim i rijetko naseljenim seoskim zajednicama i, posljedično, ograničenom lokalnom potražnjom koja ruralnim poduzećima otežava postizanje učinkovite gospodarske veličine;
- poteškoćama u stjecanju dovoljno investicijskog kapitala;
- općenitim nedostatkom gospodarske raznolikosti;
- nepostojanjem drugih poduzetnika i mreža;
- odsutnošću klastera u većini ruralnih područja;
- poteškoćama u pronalasku kvalificirane radne snage.

Godine 2008. završen je istraživački projekt *Razvoj poduzetničkih vještina među poljoprivrednicima* proveden u sklopu 6. okvirnog programa Europske unije⁶. Detaljna analiza projekta predstavljena je u ovom broju *Revije ruralnog razvoja* u dijelu pod nazivom *Istraživanje ruralnih područja*, a njegove smo zaključke, vezane uz prepreke razvoju ruralnog poduzetništva, koristili i ovdje.

Sažeto, u projektu se, u svrhu bolje učinkovitosti, ispituju gospodarski, društveni i kulturni činitelji koji kočće ili stimuliraju razvoj poduzetničkih vještina među poljoprivrednicima.

Projekt *Razvoj poduzetničkih vještina među poljoprivrednicima* uveo je važnu razliku između:

1. „Izvanjske“ poduzetničke klime – društvenog i poslovnog okruženja u kojem poljoprivrednici djeluju, uključujući i utjecaj promjena u smislu globalizacije tržišta, europskih i nacionalnih politika, potražnje potrošača, lanaca opskrbe, okoliša, klime i energije; te
2. „Unutarnje“ poduzetničke klime – točnije sposobnosti, vještina i osposobljenosti poljoprivrednika. Ona se dalje dijeli na dvije grupe:
 - Poslovne vještine potrebne da bi poljoprivredno gospodarstvo uspješno poslovalo – sektorsko znanje i upravljačke sposobnosti; i
 - Vještine potrebne za uvođenje inovacija i snalaženje u izmijenjenim okolnostima – vještine prepoznavanja prilika, strategijske i vještine umrežavanja.

Premariječima profesora Gerarda McElweea s britanskog Sveučilišta Nottingham Trent i glavnog istraživača na projektu, „razvoj i izvanjske i unutarnje poduzetničke klime ključan je korak prema stvaranju različitih djelatnosti u ruralnim područjima.“

Do istog se zaključka došlo i anketom među nacionalnim mrežama za ruralni razvoj provedenoj u svibnju 2010.⁷ godine. Rezultati ankete, i analiza drugih aktivnosti, pokazuju kako su glavne točke potpore ruralnom području:

1. Razvoj „unutarnje“ poduzetničke klime i omogućavanje postojećim i budućim poduzetnicima stjecanje vještina i samopouzdanja potrebnih da nastave sa svojim idejama. To uključuje:
 - Bolje informiranje, uključujući veći broj brošura, letaka, internetskih stranica, savjetodavnih i informacijskih usluga koje će pravodobno prenijeti informacije. Izražena je potreba za

publikacijom u kojoj će biti opisane najbolje prakse i relevantna iskustva;

- Bolje upute za postojeće sustave potpore, kao i više informacija o relevantnim zakonima i politikama. Ova je točka ključna i novim i postojećim poduzetnicima;
- Osposobljavanje za poslovno upravljanje kako bi se kreativnost i inovativnost koje postoje u ruralnim područjima uskladile s vještinama u svrhu uspješne provedbe novih poslovnih ideja. To uključuje izobrazbu u pripremanju poslovnih planova, jer se očekuje da će uz bolje poslovne planove poduzetnici lakše osigurati kapital;
- Osposobljavanje za uvođenje raznih inovacija, upravljanje promjenama, rizik i kreativnost za razvoj poduzetničkih sposobnosti, posebice kod mladih. Važno je međutim takvo osposobljavanje organizirati u skladu s posebnim potrebama prepoznatima na lokalnoj razini s obzirom na to da

© TIM HUDSON

(6) Vidi: <http://www.esofarmers.org>

(7) Vidi: http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=A502C17B-B074-2913-E9E0-F1AC79AE55C0

se značajno razlikuju među regijama i mikroregijama;

- Stvaranje poduzetničke mreže radi pružanja međusobne potpore i dijeljenja informacija o dobroj praksi;
- Pružanje tehničke podrške poduzetnicima, posebno usmjerene na upravljanje rastom i širenjem njihovih poduzeća.

2. Razvoj „izvanjske“ poduzetničke klime malo je kompliciraniji zbog složenih problema koje je često teško ili nemoguće riješiti na lokalnoj razini. Kao ključne potrebe izdvojeni su:

- Bolji pristup financijama kojima se upravlja na lokalnoj razini;
- Promjena načina razmišljanja i ponašanja financijera – od izbjegavanja rizika i opsjednutosti administracijom prema učinkovitom upravljanju rizikom i usmjerenosti na rezultate;
- Iskorištavanje lokalnog znanja u svim fazama oblikovanja, provedbe i ocjenjivanja rezultata politika;
- Prilagodba brzine odobravanja sredstava i plaćanja brzini razvoja poslovanja;

- Jamstvo da će šira zajednica imati razumijevanja i podržavati poduzetničke aktivnosti, uključujući i rizik od neuspjeha;
- Razvijanje bolje komunikacije među nacionalnim, regionalnim i lokalnim dionicima da bi se odgovorilo na potrebe poduzetnika.

Prikaz zemalja članica

Anketom provedenom 2010. godine među nacionalnim mrežama za ruralni razvoj iz četiriju zemalja članica – Švedske, Nizozemske, Estonije i Mađarske – prikupljeni su podaci o brojnim mehanizmima potpore ruralnim poduzetnicima, uključujući one koje jesu i one koje nisu pod okriljem Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Primjeri nekih od najinovativnijih pristupa razvoju i potpori „unutarnje“ poduzetničke klime uključuju nizozemski LEADER-ov sustav pomoću kojeg je stvoren *Regionalni institut za poduzetništvo* koji pruža tehničke savjete iz raznih područja važnih za postojeća i nova poduzeća; te drugi

nizozemski projekt, *Hoogeland MKB*, koji se orijentirao na pružanje različitih oblika pomoći poduzetnicima, poput potpore umrežavanju i razvijanju tješnjih veza s lokalnim vlastima, te konkretne potpore poduzetnicima koji pokreću mala poduzeća u seoskim sredinama.

Švedski nacionalni program osmišljen je tako da podupire poduzetništvo među mladima. Regionalno savjetodavno tijelo Youth Business Advisors potiče mlade na razvoj poslovnih ideja, pisanje poslovnih planova te pokretanje, vođenje i zatvaranje poduzeća tijekom jedne školske godine. To im omogućava razumijevanje i svladavanje vještina potrebnih za vođenje posla bez preuzimanja financijskog rizika. Švedska Federacija dobrovoljnih organizacija za obrazovanje odraslih također organizira niz radionica i tečajeva za lokalne seoske razvojne grupe i njihove ruralne zajednice radi promicanja poduzetništva.

©TIM HUDSON

© TIM HUDSON

Sredstva za pomoć i razvoj šire „izvanjske“ poduzetničke klime u nekim je zemljama članicama usmjerena na bolji pristup financijama kojim se upravlja na lokalnoj razini. U Švedskoj tako postoji regionalna organizacija za financiranje poduzeća, *Almi*, koja osigurava sredstva isključivo malim poduzećima te za pokretanje posla, čime dopunjuje tradicionalni bankarski sektor. *Estonska zaklada za ruralni razvoj* daje zajmove i jamstva poduzećima u ruralnim područjima, a u Mađarskoj je razvijen *Mađarski program mikrokreditiranja koji osigurava pristup kreditima* za nabavu strojeva, opreme i novih usluga.

Drugi projekt u Mađarskoj osigurava sredstva za ulaganja u opremu i poslovne prostorije potrebne za tradicionalne metode obrade. I sredstva lokalne akcijske grupe usmjerena su na niz već postojećih poduzeća i poduzeća u nastajanju kao što su trgovine mješovitom robom, voćnjaci te uzgoj začinskog i ljekovitog bilja.

U Švedskoj je, uz pomoć lokalne akcijske grupe, razvijena shema „čekovi za mlade“ koja mladim poduzetnicima jamči brz i jednostavan pristup temeljnom kapitalu potrebnom za ispitivanje novih poduzetničkih ideja.

Projekt *Integrated Settlement*, koji u mađarskoj regiji Észak-Alföldi Régió sufinancira Europski regionalni razvojni fond, usmjeren je na razvoj lokalne infrastrukture, turističkih proizvoda i atrakcija, usluga prijevoza u zajednici, osnovnog i srednjeg obrazovanja te primarne zdravstvene zaštite. Iako se za dodjelu sredstava Europskog regionalnog fonda za ruralni razvoj mogu prijaviti samo naselja s više od 5 000 stanovnika, poduzetnici iz susjednih ruralnih područja mogu imati veliku korist od bolje gradske infrastrukture i društveno-gospodarskih uvjeta. Također, postoji i potpora Europskoga regionalnog fonda za ruralni razvoj za ulaganja u ruralna naselja s manje od 5000 stanovnika.

Ruralno poduzetništvo i pretpristupne politike

Nije slučajnost da je u uspješnim ruralnim područjima razvijeno poduzetništvo. To vrijedi i za zemlje članice Europske unije i za takozvane zemlje kandidatkinje koje se žele priključiti EU-u. Visoke stope zapošljavanja i zajednice pune života u velikoj su mjeri posljedica poduzetničkih aktivnosti.

Kao i u Europskoj uniji, i u zemljama koje su u pretpristupnoj fazi ulaska u EU velik postotak stanovništva živi u ruralnim područjima. No ruralna područja tzv. Zapadnoga Balkana i Turske suočena su i s nekim dodatnim izazovima: poljoprivredna gospodarstva su mala, a tehnologija često zastarjela, pa je teško prilagoditi se sve većem pritisku tržišta Europske unije, što, uz neodgovarajuću infrastrukturu i društvene usluge, doprinosi napuštanju poljoprivrede i prelasku iz seoskih u gradska područja.

Da bi odgovorila na te izazove (i ruralnom stanovništvu pomogla iskoristiti poslovne mogućnosti), Europska unija podupire razvoj poduzetništva u ruralnim područjima zemalja kandidatkinja. Niz inicijativa koje financira otkrivaju inventivnost poduzetnika tog područja. Priče

o uspjehu su brojne, što ćemo ilustrirati dvama primjerima iz Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije i Srbije.

IPA – jedinstveni instrument razvojne potpore Europske unije

Od 2007. godine zemlje kandidatkinje i potencijalne kandidatkinje primaju sredstva i potporu Europske unije za usklađivanje kroz jedan jedini kanal – Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA). Prije njega, primjenjivali su se drugi instrumenti razvojne politike, uključujući PHARE (izgradnja institucija, gospodarska i socijalna kohezija, prekogranična suradnja), ISPA (velika okolišna i transportna infrastruktura), SAPARD (poljoprivreda i ruralni razvoj), CARDS (potpora stabilizaciji i pridruživanju Zapadnog

Balkana) te slični, ali odvojeni instrumenti za Tursku.

Iznosom od 11,5 milijardi eura za razdoblje od 2007. do 2013. godine, kroz pet komponenti IPA podupire sve procese usklađivanja: prijelaznu pomoć i izgradnju institucija; prekograničnu suradnju; regionalni razvoj; razvoj ljudskih resursa; te ruralni razvoj.

Naglašavajući važnost poduzetništva, svaka od 5 IPA-inih komponenti može osigurati pomoć za pokretanje i razvoj poduzetništva u ruralnim područjima. Naravno, komponenta ruralnog razvoja (IPARD) usmjerena je posebno na ruralna poduzeća i zaposlenost.

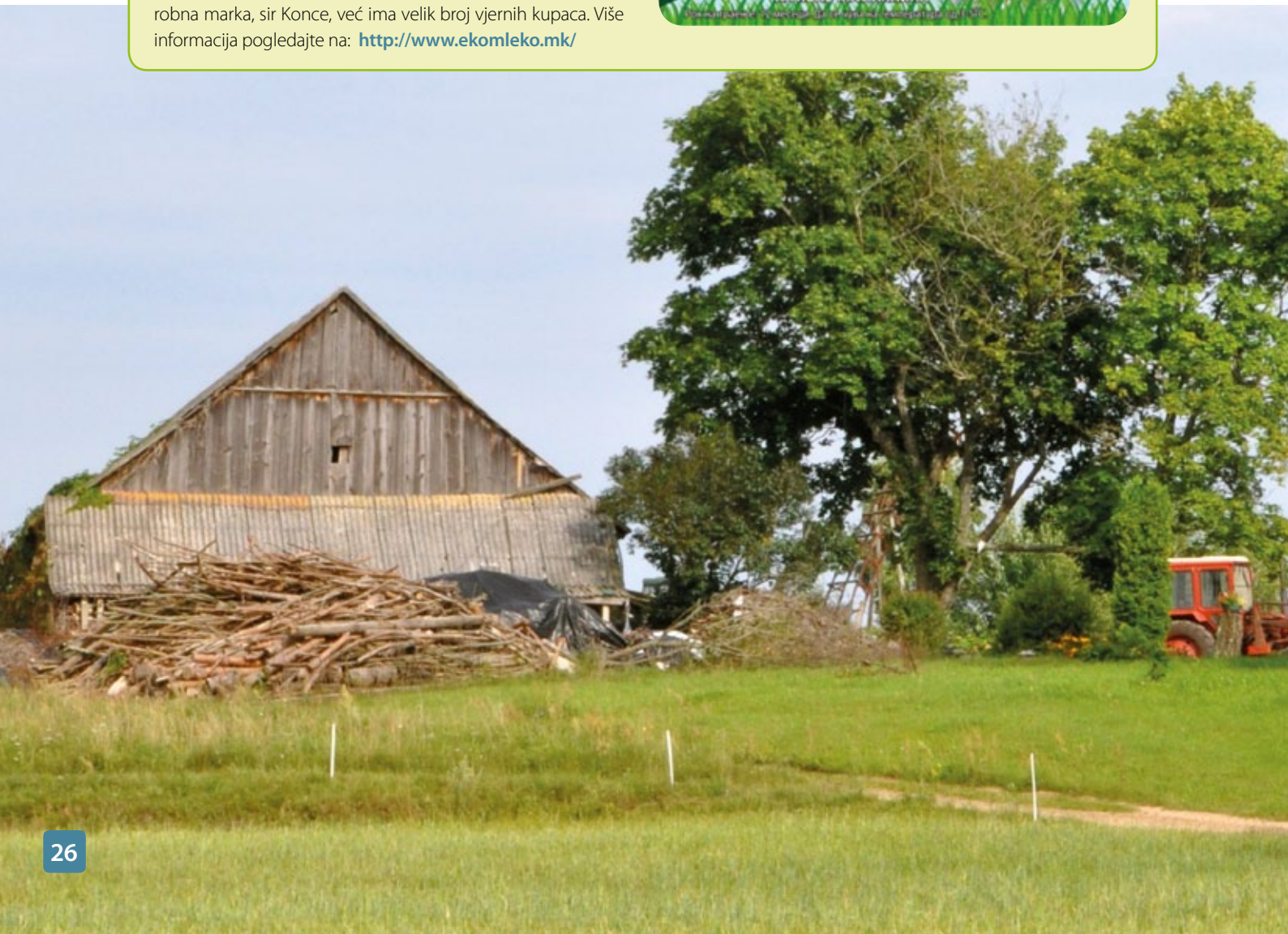
Proizvodnja sira u Bivšoj Jugoslavenskoj Republici Makedoniji

Mali proizvođači vrlo često mogu konkurirati velikima specijalizacijom u proizvodnji onih proizvoda za koje postoji interes na tržištu te strogim nadziranjem troškova. Malom pogonu za proizvodnju sira, smještenom otprilike dva sata vožnje istočno od glavnog grada Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije Skoplja, blizu granice s Grčkom i Bugarskom, ovaj je pristup donio uspjeh.

Mljekaru *Eko Mleko* osnovao je 2004. godine Živko Lazarev. Prerađujući 1 500 litara mlijeka dnevno, poduzeće godišnje proizvodi oko 136 tisuća kilograma sira – mekanog bijelog kravljeg sira, tvrdog kravljeg sira, ovčjeg, kozjeg i miješanog sira te lokalni specijalitet pod imenom urda

Tvrtka se 2009. godine prijavila na prvi natječaj za dodjelu IPARD-ovih sredstva – mjera 302 (Diverzifikacija i razvoj ruralnih gospodarskih djelatnosti), za podmjeru Potpora mikropoduzećima. Sredstva su željeli uložiti u prilagodbu proizvodnih pogona standardima Evropske unije. *Eko Mleko* investiralo je ukupno 54 tisuće eura (od čega je 37,5 posto financirao EU) u nove komore za skladištenje i dozrijevanje sira, ugradnju ventilacije i klimatizacije te pregradne zidove.

U srednjoročnom razdoblju očekuju porast proizvodnje za 60 posto, a, uz dosadašnjih šest, bit će zaposleno još radnika. *Eko Mleko* većinom opskrbljuje lokalne trgovine, a njegova robna marka, sir Konce, već ima velik broj vjernih kupaca. Više informacija pogledajte na: <http://www.ekomleko.mk/>

Regionalni i prekogranični branding u Srbiji

Regija Banat nalazi se u pograničnom području Srbije, Rumunjske i Mađarske i izvrstan je primjer kako duboki kulturni i povijesni odnosi nadilaze nacionalne granice. Svjesni potencijala za suradnju i brendiranje proizvoda i usluga, predstavnici triju zemalja te drevne regije razvili su zajednički projekt preko kojeg su srpski partneri dobili sredstva programa CARDS Europske unije.

Ideja, začeta 2007. godine, bila je promovirati kvalitetnu hranu i poseban identitet, multikulturalna obilježja, okuse i naslijeđe regije. To je umnogome postignuto izobrazbom poljoprivrednika kako dostići europske standarde u prehrambenoj industriji.

Stvorene su ogledne parcele da bi se potaknulo širenje proizvodnje na voće i povrće poput jagoda, rajčica, šljiva, dunja i marelica te poboljšanje kvalitete tradicionalnih banatskih poljoprivrednih kultura poput pšenice, kukuruza, suncokreta i šećerne repe. Tehničku potporu pružili su specijalisti za zaštitu bilja i sveučilišni stručnjaci.

Uloženo je ukupno 250 tisuća eura (od čega je 80 posto financirala Europska unija) i kupljena je oprema, poput spremnika za pranje, prešanje i čuvanje, za pripremu sirove hrane za tržište. Šire promicanje kulture i naslijeđa obogaćuje i osnažuje brend.

Više od 150 poljoprivrednika i 40 proizvođača hrane podučeno je standardima sigurnosti hrane i mjerama za dobru poljoprivrednu praksu. Poduka i spremnost na inovacije potaknuli su više od 20 poljoprivrednika na širenje proizvodnje i sadnju novih

© SLAVKO GOLIC

voćnjaka. Pokrenuto je i nekoliko malih poduzeća povezanih s preradom voća i povrća, a internetska stranica www.banatfood.com sve je posjećenija.

Voditelj projekta Slavko Golić objašnjava: „Projektom smo dokazali da kvalitetnija proizvodnja dovodi do gospodarskog rasta i otvara nova radna mjesta, što poboljšava kvalitetu života, pomaže izgradnji snažnijih lokalnih zajednica te doprinosi održivom razvoju.“

Razmjena znanja i iskustava stečenih provedbom programa ruralnog razvoja

Promicanje i osnaživanje poduzetništva jedan je od najvažnijih načina rješavanja gospodarskih problema seoskih zajednica. Ruralno poduzetništvo važno je sredstvo razvoja, a poduzetništvo može uvelike pomoći ruralnim područjima u odgovoru na dramatičan gospodarski pad kojem su izloženi mnogi dijelovi Europe.

Velik broj nacionalnih mreža za ruralni razvoj okupio se u ožujku 2010. godine radi pokretanja Tematske inicijative o ruralnom poduzetništvu. Inicijativi su se pridružile one nacionalne mreže (za sada njih 16) koje žele razmjenjivati znanja i iskustva o tome kako trenutačni i budući programi ruralnog razvoja mogu najbolje stimulirati ruralne poduzetnike i ruralno poduzetništvo.

Jedna od prvih aktivnosti tematske inicijative bila je analiza osobina i potreba ruralnih poduzetnika te trenutačno raspoloživih sredstava i potpora za odgovor na te potrebe. Nakon toga uslijedile su

radionice u Belgiji i Njemačkoj na kojima su moguće teme suradnje nacionalnih mreža za ruralni razvoj sažete u sljedeće kategorije:

1. Mehanizmi potpore ruralnom poduzetništvu;
2. Sektori ruralnog gospodarstva u nastajanju;
3. Prevladavanje prepreka razvoju poduzetništva;
4. Društveni aspekti poduzetništva.

Rasprava o navedenim temama je u tijeku, a cilj joj je određivanje konkretnih akcija koje bi zajedničkim snagama trebale provesti nacionalne mreže za ruralni

razvoj. Na internetskoj stranici Europske mreže za ruralni razvoj pokrenuta je podstranica Ruralno poduzetništvo kako bi se javnost upoznala s važnim informacijama i izvorima.

Više informacija potražite na:
<http://enrd.ec.europa.eu/themes/entrepreneurship/ru.ral-entrepreneurship-gateway>

Ruralno poduzetništvo u Poljskoj

Krajem 2010. godine provedena je procjena rezultata dotadašnje provedbe poljskog programa ruralnog razvoja za razdoblje od 2007. do 2013. godine. Procjena je uglavnom pozitivna. Što se tiče primjene mjere 311 (Diverzifikacija u nepoljoprivredne djelatnosti), analiza je pokazala osobito pozitivne rezultate vezano za otvaranje novih radnih mjesta. Ponovilo se zanimanje za različite gospodarske djelatnosti koje su razvijene u okviru mjera za potporu stvaranju novih radnih mjesta u ruralnim područjima. Evaluacija programa ruralnog razvoja pokazala da je pod mjerom 312 (Pokretanje i razvoj poduzeća) pokrenut velik broj projekata vezanih uz turističke djelatnosti u tradicionalno turističkim područjima zbog njihovih prirodnih predispozicija

(primjerice Pomorskie i Warmińsko-Mazurskie). Na razinu iskorištenih sredstava utjecali su razni čimbenici, posebice prethodno iskustvo u provedbi programa. Potpora kroz LEADER-ov pristup bila je relativno mala jer je još trajao odabir lokalnih akcijskih grupa i priprema strategija lokalnog razvoja koje su morale biti završene do kraja 2009. godine. Tek je nakon toga bilo moguće objaviti pozive na prve natječaje i predaju prijava za LEADER-ovu mjeru 413 (Provedba lokalnih razvojnih strategija: kvaliteta života/diverzifikacija), odabrati konačne korisnike te započeti provedbu projekata.

Utrošena sredstva EPFRR-a, Poljska (svibanj 2011.)

Mjera	Financijski plan 2007-2013		Utrošena sredstva EPFRR-a
	€	%	% od ciljanog iznosa
311. Diverzifikacija u nepoljoprivredne djelatnosti	259 185 000	1,9	20,38
312. Potpora pokretanju i razvoju poduzeća	767 687 700	5,7	4,05
413. Provedba strategija lokalnog razvoja. Kvaliteta života	496 400 000	3,7	1,90
Ukupan iznos Programa ruralnog razvoja	13 398 928 156	100	33,14

Izvor: www.minrol.gov.pl

Proizvodnja sladoleda – način proširenja djelatnosti izvan poljoprivrede

Korisnik je poljoprivrednik s 30 hektara imanja. Projekt uključuje proizvodnju sladoleda prema tehnologiji proizvodnje i receptu nizozemske tvrtke, koja posluje na europskoj razini, koja je patentirala brend *Sladoled s poljoprivrednih gospodarstava*.

Godine 2007. usklađeni su higijenski standardi i ispunjeni veterinarski uvjeti za pogon površine 58 četvornih metara. Uz pomoć dobivenih bespovratnih sredstava, kupljeni su strojevi za proizvodnju sladoleda i oprema za prodavaonicu, poput ručne miješalice, uređaja za sladoled, hladnjaka i zamrzivača. Tako je osposobljena proizvodna linija koja sada proizvodi

devet litara sladoleda na sat: 700 litara mjesečno. Neke sirovine (jagode, jabuke, višnje, koktel-rajčice i krastavci) poljoprivrednik sam uzgaja na svojem imanju. Proizvodi se 16 različitih okusa sladoleda. Korisnik je stekao pravo korištenja imena i zaštitnog znaka *Sladoled s poljoprivrednih gospodarstava*, kao i pravo prodaje ekskluzivnih proizvoda u vojvodstvu Toruń. Sladoled se prodaje restoranima i pojedinačnim kupcima.

Ciparski inženjer strojarstva postao je poljoprivrednik

Godine 1995. Kyriakos Pantziraos napustio je karijeru inženjera i počeo se baviti uzgojem stoke i proizvodnjom viskokokvalitetnog mlijeka. Zahvaljujući sredstvima EAFARD-a pokrenuo je vlastito poduzeće i stvorio nova radna mjesta.

Gospodin Pantziaros podrijetlom je iz sela Athienoa, blizu ciparskoga glavnog grada Nikozije. Od svoje šeste godine radi na očevom imanju. Napustio je Cipar da bi studirao strojarstvo, magistrirao je ekonomiju, a zatim se odlučio vratiti na Cipar i svoje znanje iskoristiti u obiteljskom poslu.

Nakon što je 1992. godine diplomirao, vratio se na Cipar i zaposlio kao inženjer – želio je ostvariti karijeru u onome za što se školovao. No duga obiteljska tradicija u uzgoju stoke te osjećaj dužnosti prema

očuvanju razvijenog i održivog posla, naveli su ga da 1995. godine napusti posao i postane stočar. Od tada obiteljsko poduzeće neprekidno raste, i kvalitetom i veličinom, te je, zahvaljujući njegovom poduzetničkom duhu, osuvremenjivano u skladu s razvojem tržišta i novih tehnologija. Prema riječima gospodina Pantziarosa, „znanje možete ponijeti sa sobom kamo god pošli“, a on ga je odlučio usmjeriti u posao koji je nekoć pokrenuo njegove poduzetničke ambicije.

Trenutačno na gospodarstvu ima 200 muznih krava, a na 1 200 hektara uzgaja

stočnu hranu. Da bi zadovoljio potrebe gospodarstva, gospodin Pantziaros mora otkupiti otprilike istu količinu stočne hrane. Dobio je potporu iz ciparskog programa ruralnog razvoja za kupnju traktora i modernog stroja za prešanje bala kojima je onda lako rukovati, transportirati ih i skladištiti.

Učinak potpore ruralnom razvoju na poduzetništvu

To nije prvo osuvremenjivanje gospodarstva gospodina Pantziarosa. Cilj svakog od unaprjeđenja gospodarstva bilo je smanjenje troškova i povećanje učinkovitosti i konkurentnosti. Otkad je 1995. ušao u posao, podignuo je količinu proizvedenog mlijeka sa 400 na 1 500 tona. Određene količine mlijeka dokupio je i tako dosegnuo maksimalnu godišnju količinu mlijeka bez dodatnih davanja. Kupnju dodatnih količina mlijeka pratila su i druga ulaganja, bilo s vlastitim sredstvima ili sredstvima Europske unije. Ovaj primjer jasno pokazuje kako sredstva Europske unije potiču dodatna ulaganja.

Gospodin Pantziaros prvi je put dobio sredstva Europske unije u sklopu programa ruralnog razvoja 2004.–2006. za kupnju stroja za rezanje i miješanje trave. Istodobno, vlastitim je sredstvima preuredio neke od zgrada na gospodarstvu, uključujući objekte za pohranu hrane. Nedavno je od Europske unije dobio dodatna sredstva u sklopu programa ruralnog razvoja 2007.–2013. za daljnju

modernizaciju strojeva na gospodarstvu. Njegov je glavni pokretač „stalno povećavanje učinkovitosti i smanjenje troškova; želim omogućiti rast gospodarstva, a istodobno zadržati konkurentnost“.

Gospodarstvo je tako spremno za uvođenje najmodernije tehnologije i opreme koja osigurava učinkovit rast – niže troškove i bolju kvalitetu.

Moderna tehnologija iznimno je važna u svim fazama proizvodnje mlijeka, od umjetne oplodnje do mužnje, koje su danas računalno upravljane, do neprestane veterinarske kontrole zdravlja životinja. Proces hranjenja, od sadnje do žetve usjeva, obrade, čuvanja i konzumacije, također se odvija uz pomoć moderne opreme, od koje je neka nabavljena uz pomoć potpore ruralnom razvoju. Rezultat svega navedenog jest „plasman kvalitetnijeg mlijeka i mliječnih proizvoda na tržište, čime se stvaraju povoljne okolnosti za rast gospodarstva“.

Širenje poduzeća osiguralo je nova radna mjesta u lokalnoj zajednici, kako trajnih tako i sezonskih. „Ovaj tip posla je vrlo

radno intenzivan ne samo sezonski nego i u određenim dijelovima dana.“ Stalno zaposleni su prilagodljivi i svoje radno vrijeme usklađuju poslovima na gospodarstvu. Primjerice, mužnja se obavlja rano ujutro i u ranim poslijepodnevni satima. Među radnicima se potiče osjećaj pripadnosti i sudjelovanja u ostvarivanju ciljeva poslovanja radi prihvaćanja takvog intenzivnog rada i odgovarajuće razine odgovornosti.

Ključni čimbenici uspjeha ruralnog poduzetnika

„Uspješan poduzetnik uvijek mora biti otvoren za sve mogućnosti koje mogu pomoći unaprjeđenju poslovanja, a njegova je odgovornost maksimizirati te mogućnosti.“ Gospodin Pantziaros uložio je trud i vlastita sredstva u posao u koji je vjerovao. Uz pomoć potpore ruralnom razvoju postao je jedan od vodećih uzgajivača stoke i plasira visokokvalitetne proizvode na sve konkurentnijem tržištu.

Gospodin Pantziaros član je mjesnog saveza uzgajivača stoke i ciparske organizacije uzgajivača stoke. „Gotovo

svi članovi tih organizacija u nekom su razdoblju bili korisnici potpore Europske unije za ruralni razvoj“, komentira i naglašava „važnost umrežavanja i sinergije postignute kroz proizvođačke mreže na ovome području.“ U njegovu selu postoji 20-ak gospodarstava s prosječno 150 grla. Ključan element uspjeha gospodina Pantzariosa i ostalih uzgajivača stoke na tom području jest njihova sposobnost povezivanja u grupe. Posljedično, informacije kolaju brže i učinkovitije, uče jedni od drugih o mogućnostima koje im se nude i razmjenjuju iskustva. „Lokalne mreže služe kao propagandni i informacijski kanali koji stočarima omogućuju da budu predvodnici razvoja, bilo u smislu pravodobne informiranosti o dostupnim sredstvima ili upoznavanja s drugim temama ili problemima sektora.“

Ključ uspjeha poduzetnika jest planiranje i upravljanje gospodarstvom radi

optimalnog rasporeda aktivnosti. 30-35 posto aktivnosti gospodina Pantzariosa usmjereno je na genetiku (osiguravanje visokokvalitetnog sjemena i očuvanje lokalnih pasmina), a 65-70 posto na upravljanje gospodarstvom. Potonje odnosi se na skrb za dobrobit životinja, uključujući hranjenje, te zdravstvene i higijenske uvjete.

Stečeno znanje

„Ono što radite mora vas iskreno zanimati i trebate voljeti svoj posao“, savjetuje gospodin Pantzarios. Ako vam je stalo do posla, lakše ćete se prilagoditi promjenjivim uvjetima tržišta. „Neprekidno planiranje i podrobno upravljanje gospodarstvom najvažniji su za prilagodbu proizvodnje potrebama i trendovima na tržištu.“ Poduzeće za uzgoj stoke kojim upravlja gospodin Pantzarios postiglo je iznimne razine kvalitete: proizvodnja mlijeka

sadrži 85 posto manje mikroorganizama, a životinje imaju 50 posto manje bolesnih stanica od dopuštenog standarda.

“ Uspješan poljoprivredni poduzetnik uvijek mora biti otvoren za sve mogućnosti koje mogu pomoći unaprjeđenju poslovanja, a njegova je odgovornost povećati te mogućnosti. ”

Kyriakos Pantzarios

Oснаživanje lokalnih zajednica u Litvi

Stručnjakinja za ruralni razvoj, Litvaka Guoda Burokienė, govori o svojim iskustvima stečenima radom na projektima namijenjenima unaprjeđenju kvalitete života u ruralnim zajednicama financiranim kroz program LEADER.

Budući da je 70-ih i 80-ih godina odrastala u malom litvanskom gradu, Guoda Burokienė odvijek je bila svjesna izazova s kojima su suočene ruralne zajednice. Međutim, tek je nakon diplome, 1995. godine – kada je počela raditi sa ženama iz ruralnih područja – počela uviđati potencijal za razvojne programe kojima bi se mogao obogatiti život ruralnih zajednica. Smatra da su inicijative vezane uz ruralni razvoj često manje birokratizirane od vladinih ili europskih programa: „U najboljem

slučaju mogu odgovoriti na potrebe ljudi i zajednica ruralnih područja i mogu se povezati s ljudima.“

Opisujući gospodarski i društveni učinak rada na ruralnom razvoju u Litvi, gospođa Burokienė primjećuje: „Ti su programi pomogli pokretanju općinskih centara u kojima su, kasnije, pokrenuti društveni i kulturni centri. To je važno za ruralne zajednice jer su prije razvojnih programa takvi centri postojali samo u velikim gradovima. Sada velik broj mladih ljudi

razmišlja o tome da oстане u svojim rod-nim mjestima. A počela su se razvijati i općinska poduzeća, tako da već postoje općinske zadruge.“

Najuspješniji program

Prema mišljenju gospođe Burokienė LEADER je nesumnjivo najuspješnija postojeća inicijativa vezana uz ruralni razvoj. Ključ njegovog uspjeha, drži, leži u njegovoj jednostavnosti. „To je bio prvi takav program u Litvi. Pomogao je

zajednicama artikulirati njihove vizije i potrebe te osmisliti i provesti vlastite razvojne strategije.“

Iako LEADER-ova prioritetna os programa ruralnog razvoja čini važan dio financijske pomoći Europske unije ruralnom razvoju u Litvi, gospođa Burokiené ne vrednuje samo njegovu financijsku stranu: „Najvažnije je to što su druge zemlje članice s nama podijelile svoja iskustva.“ Na taj su način Litavci uvidjeli kako ruralni razvoj može uspješno osnažiti lokalne zajednice. „Doista me se dojmio irski ruralni model, a među novim zemljama članicama istaknula bih razvoj turističkih ruta u Sloveniji“, dodaje.

Jednostavnost možda jest ključ uspjeha, no uspjeh nije bio jednostavan. Kada je u Litvi uvedena politika ruralnog razvoja, pojavili su se mnogobrojni problemi. „Bilo je mnogo poteškoća jer je sve bilo novo. Morali smo naučiti raditi s nacionalnim agencijama za plaćanje, ministarstvima i raznim poslovnim partnerima; no najteži dio bilo je uključiti i zadržati

ljude u procesu jer je sve bilo, i još uvijek jest, većinom na dobrovoljnoj osnovi.“

Puna ambicije za nastavak širenja ruralnog razvoja u Litvi, gospođa Burokiené vjeruje da će sljedećih 10 godina u Litvi nastati snažne i održive ruralne zajednice s potpuno razvijenom ruralnom infrastrukturom. „Želim gradove i sela s puno radih mjesta tako da mladi u tim zajednicama mogu vidjeti svoju budućnost.“ I još šire: „uloga ruralnog razvoja u Europi jest smanjiti jaz – u smislu mogućnosti – između gradova i ruralnih gradića i sela.“

Da bi se njezina vizija ostvarila, gospođa Burokiené drži kako bi ruralnom razvoju trebalo posvetiti više pozornosti povećanjem potpora iz programa ruralnog razvoja Europske unije.

Uspjeh na zapadnoj periferiji

Gospođa Burokiené puno je putovala da bi u praksi vidjela i proučila ruralni razvoj na djelu. Jedan od projekata

kojem se najviše divi jest onaj u gradu Kiltimaghu na zapadu Irske. Od osnutka 1988. godine, lokalna tvrtka za ruralni razvoj IRD Kiltimagh LTD radila je na razvoju područja na takav način da od njega koristi može imati čitava zajednica. Projekti koje je tvrtka provodila odnosili su se na: razvoj industrijskih pogona i ureda, osiguravanje inkubacijskog prostora i mentorske podrške; razvoj turizma i kiparstva, uključujući pješačke rute; izgradnju igrališta za djecu; izgradnju odmorišta za umjetnike i kazališta sa 200 mjesta; obnovu zgrada i znamenitosti; osiguravanje dodatnih, jeftinih mjesta za stanovanje te obrazovne programe za lokalno stanovništvo.

“**Želim gradove i sela s puno radih mjesta tako da mladi u tim zajednicama mogu vidjeti svoju budućnost.**”

Guoda Burokiené

Uloga udaljenosti
područja u razvoju
poduzetništva: projekt
TERA

Istraživački timovi u Finskoj, Grčkoj, Italiji, Latviji i Ujedinjenom Kraljevstvu su pomoću modernih analitičkih metoda procijenili utjecaj čimbenika vezanih za prostor na ruralno poduzetništvo. Istraživanje je postavilo temelj za niz preporuka.

Zbog nedostatka odgovarajućih istraživačkih modela, uloga udaljenosti područja kao čimbenika u razvoju poduzeća dosada je prilično neistražena. Međutim, pojava znanstvenih modela koji istražuju nesavršenu konkurenciju omogućila je analizu tih učinaka.

Analitičkim pristupima, poput nove ekonomske geografije (New Economic Geography, NEG, op. ur.) i modela računanja opće ravnoteže (Computable General Equilibrium, CGE, op. ur.), istraživači su procijenili do koje mjere trenutačne i bivše politike Europske unije te nacionalni i regionalni razvojni programi i projekti vode računa o tim čimbenicima te kakav je njihov suodnos s politikama potpore poput izravnih plaćanja pod Zajedničkom poljoprivrednom politikom i nacionalnim sustavima socijalne pomoći koji istodobno postoje. Novi modeli ekonomske geografije i računanja opće ravnoteže omogućuju uvide do kojih se ne može doći nijednim drugim putem.

Istraživački tim koji je radio na projektu TERA koristio je ta sredstva za dobivanje sveobuhvatne slike problema i

formuliranje odgovarajućih preporuka za politike. Analizirane su europske te relevantne nacionalne i lokalne politike zemalja partnera na projektu. Istraživački tim želio je posebice istražiti do koje mjere politike i programi vode računa o gospodarskim činiteljima u vezi pripadnosti određenom prostoru koji utječu na pokretanje i uspjeh poduzeća u perifernim ruralnim područjima. Zbog toga je bilo važno uzeti u obzir sve europske politike i programe koji se odnose na ruralna područja.

Istraživanjem TERA prepoznate su vrste ruralnih područja kojima su potrebne ciljane razvojne mjere. Određeni su i činitelji vezani za područje koji dosad nisu uzimani u obzir prilikom planiranja, odlučivanja o provedbi i nacionalnih i europskih razvojnih politika. Dobar su primjer fondovi vezani za određeno područje ili regiju, poput strukturnih fondova, koji su namijenjeni i urbanim i ruralnim područjima. Istraživanja su pokazala da ta dva različita područja „reagiraju znatno drugačije na izvanjski podražaj“.

Istraživanje TERA naglasilo je razvoj infrastrukture kao važan poticaj rasta u ruralnim područjima. Istraživači su zaključili kako su strukturni fondovi prvenstveno usmjereni na javni sektor i osiguravanje infrastrukture koja potiče stvaranje i jačanje poduzetničke klime. Istraživački tim otkrio je i to da razvojni programi ponekad nisu vodili dovoljno računa o čimbenicima vezanim za područje te da su na tim područjima, posljedično, raspoloživa sredstva nedovoljno iskorištena.

Sažeto, istraživači su otkrili kako smanjivanje relativnih cijena i potpora nemaju tako snažan utjecaj na poljoprivredu kako se očekivalo. Došli su i do spoznaje kako rast broja stanovnika i dublja integracija nisu uvijek pozitivne. Migracija u udaljena ruralna područja doprinosi razvoju jedino ako je to područje slične veličine kao susjedna urbana područja. Druge ključne spoznaje ticale su se odnosa među područjima. Razmjena promiče razvoj jedino u slučaju da u ruralnom području postoje mogućnosti za razvoj konkurentnosti. Daljnja integracija bitno se razlikuje od sektora do sektora

te bi stoga, da bi se „maksimirala korist od javnih ulaganja, bilo poželjno promicati posebne integracijske politike“. Znanstvenici nadalje naglašavaju važnost ulaganja u izobrazbu, tehnološko znanje i vještine u udaljenim područjima.

Preporuke mjera i politika

Istraživački tim postigao je dogovor o preporukama za ponudu radne snage, poljoprivredu, regionalnu trgovinu i usklađenje politika. Preciznije, složili su se:

- da je povećanje broja zaposlenih, posebice kvalificirane radne snage, ključan čimbenik u uklanjanju razlika između urbanih i ruralnih područja, za postizanje dobrobiti te za stabiliziranje migracije stanovništva i neto migracija;
- da se postojeća struktura poljoprivrednih gospodarstava ne bi smjela oglušiti na kritike te da bi trebalo vrednovati nove elemente razvoja ruralnih gospodarstava – poput male specijalizirane, hobi⁸ i ugovorne⁹ poljoprivrede – zbog njihovog potencijalnog doprinosa lokalnim prihodima i okolišu;

- da bi trgovinsko povezivanje s lokalnim trgovinskim partnerima moglo igrati važnu ulogu u osnaživanju gospodarstva određenog ruralnog područja. Međutim, strukturni problemi vezani uz konkurentnost, poput dugih opskrbnih lanaca i visokih troškova plasmana, i dalje predstavljaju problem;
- da je prometna i trgovinska infrastruktura važna za zadržavanje stanovništva i širenje baze poduzeća i radnih mjesta. Stoga valja obratiti pažnju na formuliranje i provedbu prostorne politike, prije svega u smislu prostornog planiranja i iskorištavanja zemljišta;
- da ruralna područja imaju potencijala za razvoj turizma, rekreacije i sporta, no on je nedovoljno iskorišten, u prvom redu zbog nekvalitetnih usluga i prometne infrastrukture. Više pažnje treba posvetiti razvoju ruralnog turizma;
- da oblikovanje i provedbu politika i programa treba dodatno osnažiti korištenjem pristupa odozdo prema gore.

Projekt je završen krajem 2008. godine i, prema riječima dr. Demetrisa

Psalto-populosa, izvanrednog profesora na Odsjeku za ekonomiju Sveučilišta u Patrasu, rezultati istraživanja stigli su „prekasno da bi ih se uzelo u obzir prigodom planiranja programskog razdoblja politike od 2007. do 2013. godine. Mogli bi međutim utjecati na oblikovanje mjera politike za razdoblje nakon 2013. godine“.

Više informacija o projektu TERA potražite na:

http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_LANG=EN&PJ_RCN=7980915&pid=7&q=38206EC08071DA8E36503AD2FF50FDB&type=sim

(8) Hobi poljoprivredno gospodarstvo jest malo gospodarstvo koje nije primaran izvor prihoda. Vlasnik posjeduje nešto zemlje i/ili uzgaja određene proizvode za vlastitu upotrebu.

(9) Ugovorna poljoprivreda jest ona poljoprivredna proizvodnja koja se odvija prema ugovoru između kupca i poljoprivrednika, u kojem su navedeni uvjeti proizvodnje i plasmana jednog ili više proizvoda.

Razvoj poduzetničkih vještina europskih poljoprivrednika: projekt ESoF

Projekt ESoF, financiran kroz Šesti okvirni program EU-a (Prioritetno područje 5: kvaliteta i sigurnost hrane), pripremio je preporuke za poticanje razvoja „poduzetničkih vještina poljoprivrednika“ i osmislio internetsku metodu učenja da bi poljoprivrednicima pomogao procijeniti njihove slabe i jake strane vezane uz poduzetništvo.

Institut za istraživanje ekološke poljoprivrede FiBL (*Das Forschungsinstitut für biologischen Landbau – Switzerland*), u suradnji sa sveučilištima iz Finske, Italije, Nizozemske, Poljske i Ujedinjenoga Kraljevstva, u razdoblju od 2005. do 2008. provodio je projekt ESoF.

Razvoj poduzetničkih vještina u poljoprivredi mnogi drže neophodnim za održivi ruralni razvoj. Zbog raznolikosti

metoda i pristupa međutim ni znanstvena ni poljoprivredna zajednica nisu sigurne kako točno odrediti pojam „poduzetničke vještine“.

Prva od četiriju faza projekta bila je zato posvećena analizi literature o poduzetništvu u poljoprivredi radi stvaranja analitičke definicije i opisa koncepta poduzetništva i poduzetničkih vještina potrebnih u poljoprivredi.

Poljoprivrednici su kategorizirani prema različitim kriterijima radi analize njihovih temeljnih vještina i vještina koje su im potrebne da bi postali poduzetniji (vidjeti okvir).

Koje poduzetničke vještine poljoprivrednik treba posjedovati?

Prema mišljenju ESoF-ovog tima, poljoprivrednici poduzetnici posjeduju tri međusobno povezane vještine:

1. Sposobnost umrežavanja (sposobnost korištenja kontakata za razvoj poslovnih ideja);
2. Sposobnost uočavanja prilika (malo je ljudi bez posebnog istraživanja tržišta sposobno uočiti mogućnosti, te je zbog toga umrežavanje važno);
3. Strateško planiranje (razumijevanje vrijednosti proizvoda, bilo „s poljoprivrednog imanja“ ili „izvan njega“, primjerice vrijednost ovce ili krave, ili vrijednost zemljišta koje se može iskoristiti, na primjer, za neku drugu poduzetničku priliku.

Profesor Gerard McElwee sa Sveučilišta u Lincolnu (UK) primjećuje da su „uspješni poduzetnici one osobe koje su sposobne kombinirati prve dvije vještine sa strategijom: riječ je o razumijevanju prirode tržišta, cijene proizvoda i konkurencije.“

Od teorije do prakse

Druga faza projekta bila je probna faza u kojoj se važnost poduzetništva za poljoprivredu ispitivala kroz 20-ak intervjua sa stručnjacima iz svake od 6 zemalja sudionica. Cilj je bio prepoznati i opisati značenje poduzetničkih vještina u različitim zemljama i regijama te u različitim poljoprivrednim strategijama, i to i iz perspektive poljoprivrednika i iz perspektive drugih grupa uključenih u društveno-tehničku mrežu poljoprivredne djelatnosti (primjerice tvrtke za preradu hrane).

Ta druga faza zaključena je izradom popisa općih vještina koje poljoprivrednici trebaju posjedovati kako bi uspjeli u poslu te popisa posebnih poduzetničkih vještina koje će im biti potrebne s obzirom na promjene kojima je poljoprivreda izložena, poput globalizacije tržišta, izmjene europskih (reforma Zajedničke poljoprivredne politike) i nacionalnih politika, novih zahtjeva kupaca, promijenjenih opskrbnih lanaca te klimatskih promjena.

Tijekom prve faze ustanovljeno je da poljoprivrednici poduzetnici, u namjeri

da odgovore na te izazove, koriste tri glavne strategije – smanjenje troškova i okrupnjavanje; dodavanje vrijednosti poljoprivrednim proizvodima; te diverzifikacija u neprehrambene djelatnosti.

Prema riječima dr. Christine Rudman iz FiBL-a, „poduzetničke vještine zapravo su sklopovi vještina. Kategorija vještine umrežavanja primjerice uključuje komunikacijske vještine, vještine rada u skupini te suradničke vještine. Osim toga, vještine umrežavanja i strategijske vještine služe za prepoznavanje i realiziranje poslovnih mogućnosti. Tako su poduzetničke vještine isprepletene i međuovisne.“

Rezultati prve faze zatim su uklopljeni u treću (glavnu) fazu projekta – određivanje i analizu čimbenika koji sprečavaju i potiču razvoj poduzetničkih vještina.

Da bi se ustanovili ti čimbenici u svakoj od partnerskih zemalja odabrano je područje u kojoj su analizirani slučajevi iz prakse. Taj pristup odabran je da bi se provela sveobuhvatna analiza, ali i potaknula svijest poljoprivrednika o poduzetništvu i poduzetničkim vještinama. Uključeni poljoprivrednici predstavljali su sve tri

strateške orijentacije prepoznate u prvoj fazi projekta.

Poduzetničke strategije

Konačno, u četvrtoj su fazi povezivani analitički i empirijski rezultati s ciljem stvaranja konkretnih preporuka i načina promocije poduzetničkih vještina. Na radionicama organiziranim na nacionalnoj razini zemalja sudionica te na međunarodnom seminaru održanom u Bruxellesu 2007. godine raspravljalo se o rezultatima i osmišljavale su se preporuke.

ESoF je donio ključne preporuke za nadilaženje negativnih društvenih i kulturnih utjecaja te motiviranje poljoprivrednika da iskoriste mogućnosti za učenje; osnaživanje svijesti poljoprivrednika o važnosti poduzetničkih vještina; stvaranje optimalnog sustava znanja radi osnaživanja poduzetničkih vještina među poljoprivrednicima; provedbu odredbe i Zajedničke poljoprivredne politike općenito s ciljem poticanja razvoja poduzetničkih vještina; te važnosti mreža i klastera za potporu razvoju poduzetničkih vještina među poljoprivrednicima. „Mreže i kontakti (posebice oni izvan kruga poljoprivrednika) ključni

su za pronalaženje potrebnih informacija i upoznavanje s različitim mogućnostima“, pojašnjava dr. Rudmann.

Još jedan važan zaključak u vezi s razvojem poduzetničkih vještina jest taj da je riječ o procesu. „Učenje (je) posebice povezano s iskustvenim učenjem – učenjem kroz praksu te metodom pokušaja i pogrešaka – a ne toliko s klasičnim obrazovanjem“, kaže dr. Rudmann. Zbog toga je ESoF-ov tim osmislio internetsku metodu učenja nazvanu *Foxy Farm Entrepreneur* (Vješti poljoprivredni poduzetnik, op. ur.)(vidjeti okvir).

E-učenje pomoću Foxy Farm Entrepreneur (Lukavog poljoprivrednika poduzetnika)

Ta internetska metoda učenja (<http://etraining.esofarmers.org>) omogućuje poljoprivrednicima razmišljanje o poduzetništvu, procjenu svojih poduzetničkih vještina te usporedbu svojih rezultata sa ostalih 775 europskih poljoprivrednika. Mogu ga koristiti i nastavnici za ocjenu vještina poljoprivrednika te davanje savjeta kako postati poduzetnici.

Obuka je podijeljena u tri dijela: prvi je samoprocjena; drugi je praktična obuka o poduzetničkom načinu razmišljanja; a treći dio je ponavljanje samoprocjene kako bi se vidjelo je li e-učenje doprinijelo razvoju poduzetničkih vještina.

Korisne poveznice

Više informacija o projektu ESoF potražite na internetskoj stranici: <http://www.esofarmers.org>

“ Poduzetničke vještine osnažuju relativnu neovisnost poljoprivrednika... Kad se povežu s inovacijom, društvenim kapitalom i produktivnošću, poduzetničke vještine doprinose ruralnom i regionalnom razvoju i konkurentnosti regije. ”

Dr Christine Rudmann

Pogledi na ruralno poduzetništvo

U teškim vremenima za gospodarstvo, ruralni poduzetnici suočeni su s velikim izazovima. Potporu treba pažljivo planirati i usmjeravati.

Vrijeme kad se Europa pokušava izvući iz gospodarske i financijske krize, teško je za sve poduzetnike. No poduzetnici u ruralnim područjima suočeni su s dodatnim preprekama u smislu troškova većih od onih s kojima se susreću poduzetnici u urbanim područjima.

Situacija je ponekad još teža mladim poduzetnicima. Primjerice podaci Europskog vijeća mladih poljoprivrednika (*Conseil Européen des Jeunes Agriculteurs* – CEJA) pokazuju da je, čak i prije nedavne gospodarske krize, broj poljoprivrednika mlađih od 35 godina bio u padu. U 15 zemalja koje su bile članice Europske unije prije 2004. godine ukupan broj poljoprivrednika se između 2000. i 2007. godine smanjio za 9 posto, no u kategoriji poljoprivrednika mlađe dobi taj je pad iznosio čak 42 posto. U 12 zemalja koje su se priključile Europskoj uniji 2004. godine i kasnije, taj

je broj iznosio 13, odnosno 36 posto. Kriza je samo ubrzala proces.

Nekoliko je razloga ubrzanog pada broja mladih poljoprivrednika, uključujući i želju mladih odraslih u poljoprivrednom okruženju da ostvare karijeru u nepoljoprivrednim djelatnostima, no onima koji se žele baviti poljoprivredom temeljni problem predstavlja niz prepreka s kojima se susreću prilikom pokretanju posla.

Predsjednik CEJA-e Joris Baecke ističe kako su tri glavne prepreke – pristup zemljištu, pristup kreditima te nizak povrat ulaganja u poljoprivredne djelatnosti. S tim su problemima suočene sve zemlje Europske unije.

Podatke o cijenama zemljišta prikupio je europski ured za statistiku Eurostat⁹⁾. U nekim su zemljama cijene skočile do neba. Između 2005. i 2009. godine cijene

zemljišta u Danskoj su porasle za 38 posto; a u Češkoj Republici otprilike isto toliko. U Nizozemskoj, jednoj od europskih zemalja s najvišim cijenama zemljišta, rast cijena iznosio je 45 posto. Porast cijena zemljišta u ostalim zemljama nije bio tako dramatičan, no ipak je bio osjetan: primjerice iznosio je 12 posto u Švedskoj te 8 posto u Španjolskoj. Nažalost, „oni koji pokreću posao imaju najmanje sredstava“ za kupnju zemljišta, komentira gospodin Baecke. „Dobro poljoprivredno zemljište je prava rijetkost.“

Budući da se početni troškovi pokretanja posla ubrzano povećavaju, potrebno je učiniti više da bi se pomoglo poljoprivrednicima, mišljenje je gospodina Baeckea. Ključno je osigurati pristup kreditima, a vjerovnici moraju razumjeti da je, primjerice zbog visokih početnih troškova koji uključuju kupnju skupih strojeva, povratak uloženog u

(9) http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=apri_ap_aland&lang=en

poljoprivrednoj djelatnosti dugoročan. „Prirodni resursi također su rijetki, a npr. gnojiva su prilično skupa“, nastavlja.

Gospodin Baecke drži da bi prilikom donošenja odluke o odobravanju potpore za mlade poljoprivrednike investitori trebali razmisliti i o koristima tog projekta zajednicu, a tvorcima politika trebali bi osmisliti nove programe koji mogu olakšati odluke investitora. Poduzetnike treba „ohrabriti i potaknuti da učine prvi korak“, dodaje. „Ako ne želimo ovisiti o uvozu hrane, ovaj nam sektor mora postati prioritet. Poljoprivredna gospodarstva jedan su od temeljnih stupova života u ruralnim područjima.“

Gospodin Baecke tvrdi kako bi mladi poljoprivrednici, kada se odluče preuzeti upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom, trebali računati na potrebu modernizacije i unaprjeđenja tih gospodarstava te u tom smislu naglašava važnost pristupa kreditima: „Ako ruralni poduzetnik želi uzeti kredit, radi se procjena njegovog poslovnog plana i sredstava koje posjeduje. U mnogim slučajevima poslovni plan ne predstavlja problem, no nedostaje vlastitih sredstava, posebice nakon financijske krize.“

Dodaje kako bi sredstva Europske unije namijenjena ruralnom razvoju mogla pomoći prevladavanju tih prepreka, i to tako da se više sredstava dodjeljuje mladim poljoprivrednicima. Trenutačno, Zajednička poljoprivredna politika u okviru svojeg Drugog stupa izravno podupire poljoprivrednike mlađe od 40 godina kroz mjeru 112 (Pomaganje mladima u pokretanju posla). Mladim poljoprivrednicima osiguravaju se sredstva za „pokretanje i strukturne prilagodbe poduzeća“, no na to otpada tek 3 posto novca Europske unije namijenjenog ruralnom razvoju. Gospodin Baecke vjeruje da bi taj postotak trebao biti veći, posebice ako se uzmu u obzir sve veći izazovi povezani s opskrbom hrane u Europi i klimatske promjene.

Borba protiv krize

Naravno, nisu svi poduzetnici poljoprivrednici, a i oni iz drugih sektora suočeni su sa sličnim izazovima. Donald Mackenzie,

menadžer *Business Gatewaya* u sklopu organizacije *Highland Opportunity*, koji koristi sredstva Europske unije namijenjena ruralnom razvoju kako bi pomogao poljoprivrednicima u škotskom brdskom području (područje Highlands), najsjevernijem i najslabije naseljenom području Škotske, slaže se da su poljoprivrednici izloženi posebnim poteškoćama koje su posljedica gospodarske krize.

„Područje Highlands dugo je bila poduzetnička meka. Međutim, zbog trenutačne loše gospodarske klime, a u kombinaciji s udaljenošću područja i rijetkom naseljenošću, opstanak manjih poduzeća postao je iznimno težak“, komentira.

Rast troškova i vladine mjere povećanja poreza pogađaju ruralne poduzetnike jače nego njihove kolege u urbanim područjima. Ruralni poduzetnici, primjerice, imaju veće izdatke za gorivo jer proizvode ili dobra moraju prevoziti na veće udaljenosti. Povećanje cijene goriva „nas ovdje najviše pogađa“, dodaje gospodin Mackenzie. Navodi slučaj proizvođača kari-umaka iz grada Bonar Bridgea u Highlandsu, kojem je cijena prijevoza sastojaka i staklenki s umakom iz urbanih središta na jug Škotske postala najveći trošak poslovanja.

Osim toga, u Ujedinjenom Kraljevstvu postoje i dodatni čimbenici nastali nakon što je britanska vlada odlučila smanjiti svoj dug. „Povećanje PDV-a na 20

posto potreslo je ionako ranjiv (ruralni) maloprodajni sektor, a zbog smanjivanja potrošnje javnog sektora sektor usluga ima sve manje mogućnosti za sklapanje ugovora“, objašnjava Mackenzie.

Osnovne prepreke

Osım krize, međutim, postoje i drugi problemi koji koče ruralno poduzetništvo. Gospodin Mackenzie slaže se s mišljenjem Jorisa Baeckea da je manjak kapitala trenutno velika prepreka novim poduzećima. Također vjeruje kako složenost programa potpora može odbiti poduzetnike od eventualnih prijava za dodjelu raspoloživih sredstava. U Europskoj uniji se „donosi dovoljno političkih odluka“

vezanih uz pomoć ruralnim poduzetnicima, no „zemlje članice ih često ne pretvaraju u učinkovite operativne planove“, zaključuje.

Poduzetnici s kojima radi gospodin Mackenzie prepoznali su probleme poput nejasnih procedura za prijavu za dodjelu sredstava Europske unije te duge procese donošenja odluka kao glavne prepreke razvoju. Najveća pomoć bila bi „pojednostavljenje pristupa sredstvima Europske unije za one kojima su najpotrebniji“, dodaje te primjećuje kako se čini da „LEADER-ov pristup u Škotskoj bolje dopire do malih zajednica koje najviše i trebaju pomoć“.

Unatoč poteškoćama, postoje i mnogi pozitivni aspekti. Mackenzie ističe kako su od ključne važnosti kreativnost i prilagodljivost te da neki ruralni poduzetnici istodobno vode dva ili tri mikropoduzeća da bi zaradili za život. „U ruralnim područjima morate imati poduzetnički duh“, nastavlja.

Primjer inovativnog malog poduzeća u ruralnoj Škotskoj jest tvrka Kiltchanger (<http://www.kiltchangercompany.com>), smještena u gradu Grantown-on-Spey u nacionalnom parku Cairngorms. Kiltchanger dizajnira i proizvodi „vješalice za kiltove“, tipske i po narudžbi. U kompaniji objašnjavaju kako njihov poseban dizajn znači „kraj peglanju i ravnanju

(10) http://ec.europa.eu/enterprise/policies/smart-regulation/administrative-burdens/index_en.htm

zgužvanih kiltova“. Posebice je koristan tvrtkama koje iznajmljuju kiltove jer pohranjuju velik broj kiltova.

Naglašavanje kreativnosti

Michael Schwab, predsjednik udruge *Mladi ruralne Europe*, slaže se s tvrdnjom kako su, unatoč nezahvalnim okolnostima u kojima se nalaze, ruralni poduzetnici puni dobrih ideja. *Mladi ruralne Europe* organizirali su 2010. godine u Švedskoj europski skup na temu promocije poduzetništva u ruralnim zajednicama. 60 mladih sudionika skupa „posjetilo je mala i srednja lokalna poduzeća i pomoglo im osmisliti nove ideje i poslovne planove. Zatim su na radionici razmjenjivali iskustva o ruralnom poduzetništvu“, prisjeća se Schwab.

Glavni cilj tog skupa bio je potencijalnim poduzetnicima pružiti sigurnost

da nastave sa svojim planovima te im ukazati na to da postoji mreža koja će im u tome pomoći. Razmjena dobre prakse osmišljena je da mladim radnicima, organizacijama koje potiču poduzetništvo te mladim poduzetnicima pruži uvid u iskustva drugih zemalja.

Gospodin Shwab izražava zabrinutost zbog birokracije koja ograničava kreativnost ruralnih poduzetnika. „U nekim zemljama postoje velike administrativne prepreke koje mlade sprečavaju u pokretanju vlastitih poduzeća. Naši članovi iz Estonije ispričali su nam kako se kod njih administracija vezana uz pokretanje posla može obaviti u pola sata, dok je primjerice u Njemačkoj za to potrebno puno više truda i taj posao zahtijeva dane, ako ne i tjedne.“

Mehanizme potpore ruralnom razvoju moglo bi se racionalizirati, dodaje.

„Integrirani pristup ruralnom razvoju i inicijative poput LEADER-a ponekad sprečavaju mlade poduzetnike da se prijave za dodjelu sredstava jer drže da bi im uključivanje u takve projekte odnijelo previše vremena“, dodaje Schwab. Tvorcima politika imaju mogućnost usmjeriti pažnju na pomaganje ruralnim poduzetnicima, osiguravanje pravodobnih, učinkovitih mehanizama koji potiču, a ne koče, poduzetnički duh. Europska komisija postavila je za prioritet smanjenje birokracije¹⁰, pojednostavljenje administrativnih procedura te promicanje jednostavnijih investicijskih shema.

Izdavanje ove publikacije osigurao je Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) iz sredstava nizozemske vlade. UNDP ne snosi odgovornost za mišljenja i stavove izrečene u *Reviji*.

© TIM HUDSON

Originalna izdanja *Revije ruralnog razvoja EU-a* još uvijek su dostupna
u internetskoj Knjižari EU-a: <http://bookshop.europa.eu>

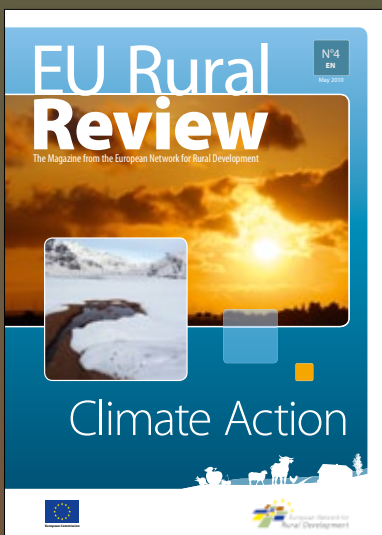
K3-AJ-10-001-EN-C

K3-AJ-10-002-EN-C

K3-AJ-10-003-EN-C

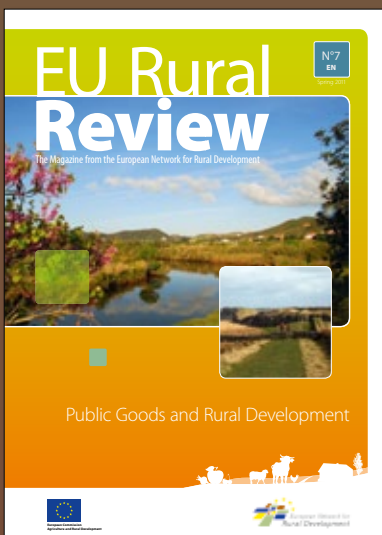
K3-AJ-10-004-EN-C

K3-AJ-10-005-EN-C

K3-AJ-10-006-EN-C

K3-AJ-11-007-EN-C

K3-AJ-11-008-EN-C

K3-AJ-11-009-EN-C

Europska mreža za ruralni razvoj na Internetu
<http://enrd.ec.europa.eu>

